

FERDINAND MAYERHOFER VON GRÜNBÜHL, CONSULUL AUSTRIAC LA BELGRAD, ȘI REVOLUȚIA PAȘOPTISTĂ DIN SERBIA

Ela Cosma

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

În numerele anterioare ale „Anuarului Institutului de Istorie Cluj-Napoca” am publicat două studii referitoare la consulatele, agențiile consulare și stărostiile din Țara Românească și Moldova, principate autonome sub suzeranitate otomană, în timpul revoluției anilor 1848-1849. Am analizat atitudinea, activitatea și politica dusă de agenții consulari din București (Casimir von Timoni) și Iași (Eisenbach), de consulul de la Galați (Christian Wilhelm Huber), de staroștii din Focșani (Johann Poppson), Huși (Popowitz), Bârlad (Mamaky), Bacău (contele Neuhaus), bazându-mi analiza pe un număr mare de documente provenind din *Fondul 1848* al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca¹.

Lucrarea de față continuă investigarea misiunilor diplomatice c.c. din prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu insistență pe anii revoluției de la 1848. Exploatând același generos fond documentar, de data aceasta, atenția se îndreaptă spre Serbia, Voivodina și Banat, unde figura-cheie a diplomației habsburgice este Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl. De formație militară, acesta funcționează în calitate de consul c.c. în Serbia, la Belgrad, între anii 1843 și 1848. Se implică în luptele sârbo-maghiare, susținând interesele habsburgice și cauza guvernului sârb. La 18 noiembrie 1848 este numit șef al țării (Landeschef) în Voivodina sârbească și Banatul timișan, avându-l alături pe comisarul ministerial civil Eduard Griez von Ronsé.

Un număr de 47 de documente inedite din *Fondul 1848* se referă la activitatea lui Mayerhofer. Acestea poartă semnătura lui, fiind în special rapoarte trimise

¹ Ela Cosma, *Casimir von Timoni, șeful agenției consulare austriece de la București (1832-1849)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, XVI, 2006, p. 295-326. Studiul valorifică peste 200 documente din *Fondul 1848* al Institutului nostru, care îl au drept emitent sau destinatari pe Timoni. Ela Cosma, *Consulatele, agențiile consulare și staroștiile Austriei din principatul Moldovei (1846-1850)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, XLVI, 2007, p. 119-158. Activitatea agenției de la Iași și a stărostiilor subordonate acesteia, de la Focșani, Huși, Bârlad și Bacău, se reflectă în 55 de documente, iar cea a consulatului de la Galați este înfățișată în 36 de documente.

Ministerului austriac de Externe și celui de Război, dar și banului croat Jellačić; alte informații îi sunt adresate de către foruri (Ministerul de Externe) sau persoane (informatorul Wilhelmi) ori menționează implicarea sa în evenimentele din Serbia. Am prelucrat în acest studiu și 14 documente ale aceluiași fond, care se referă la statutul și situația provinciei Banatului, în timpul revoluției, cu mențiunea că *Fondul 1848* al Institutului de Istorie din Cluj-Napoca conține un număr foarte mare de documente militare cu privire la Banatul pașoptist.

Trimiterile din parantezele drepte se fac la numărul cutiei și al documentului din *Fondul 1848*, specificându-se locul și data emiterii documentului². În paranteze rotunde sunt citate din documente, în original în limba germană sau franceză, precum și traducerea unor toponime.

*

Câteva cuvinte despre statutul și organizarea teritorială a sârbilor, care, la declanșarea revoluției de la 1848, locuiau în provincii distincte: principatul Serbiei sub suzeranitate otomană și Banatul încorporat coroanei ungare, adăugându-se la acestea teritoriul Voivodinei, fără organizare administrativă aparte.

I. Serbia³

Serbia medievală se formează în jurul regiunii Raška, în secolul al XII-lea, având ca figură centrală pe marele jupan Ștefan Nemanja. În anul 1270, sub conducerea jupanului Ștefan II Nemanja, încoronat rege, Serbia devine regat, iar în anul 1346 Ștefan Dušan înființează imperiul sârb, fărâmițat deja la moartea acestuia (1355) și dezintegrat în urma înfrângerii în fața turcilor otomani în anul 1389, în bătălia istorică de la Kosovopolje.

La 1365-1366, regatul Ungariei cucerește întregul mal sudic al Dunării, între Belgrad și Vidin, și deține acest teritoriu până la 1369. Nordul Serbiei este cucerit și el de otomani, prin căderea cetății Smederevo în anul 1459, urmând Bosnia câțiva ani mai târziu și Herțegovina în 1482. Turcii cuceresc întreaga Peninsulă Balcanică, inclusiv teritoriile dunărene, mai puțin Belgradul care, aflat sub controlul regatului maghiar, este ocupat de otomani în 1521.

Așadar, între anii 1459 și 1804, Serbia rămâne sub stăpânirea Imperiului otoman, în pofida a trei invazii austriece și a numeroase rebeliuni. Viața religioasă

² Trimit și la Ela Cosma, *Revoluția de la 1848 – 1849. Un catalog de documente și regeste (Fondul Institutului de Istorie Cluj)*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2005, vol. I/p. 104, 129, 131, 192, 207, 213–214, 231, 268, 275, vol. II/p. 29, 36, 71, 87, 100, 108-110, 169-171, 180, 183, 266-267, unde se pot consulta regestele extinse ale documentelor *Fondului 1848*, prelucrate în acest studiu.

³ *Das Königreich Serbien und das Serbenvolk*, 2 vol., Leipzig, 1909; Ljubivoje Cerović, *Adunarea din mai 1848 de la Karlovaci și problema națională sârbească*, în vol. *Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și istoriografică*, coord. Camil Mureșanu, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 147-148; Ion Florentin Dobrescu, Nicoleta-Laura Dobrescu, *Românii din Serbia*, în „Geopolitica”, nr. 1 (5), an IV, București, 2005, p. 79-82.

este dominată de islam, fapt care duce la numeroase convertiri. Cei convertiți devin musulmani, mai târziu numindu-se bosniaci și refuzând să mai fie identificați ca sârbi. Pe Dunăre, între Belgrad și Vidin, otomanii întemeiază câteva sangeacuri, cu centre în cetățile dunărene: Belgrad, Smederevo, Branicevo, Golubac (Golubaț), Kladova, Vidin. În această regiune au funcționat mai multe sedii episcopale, ce depindeau fie de patriarhia de la Constantinopol, fie de cea de la Pécs, după reînființarea acesteia în secolul al XVII-lea.

Demnă de interes este așa-numita „mare migrațiune din anul 1690”, care constituie, de fapt, părăsirea Balcanilor și așezarea sârbilor pe teritoriul lor actual. Migrația urmează înfrângerii oastei creștine antiotomane în Peninsula Balcanică și distrugerii rezistenței răsculaților sârbi. Circa 36.000 de familii creștine, în majoritate sârbi din Raška, Kosovo, Muntenegru, Sandjak, Macedonia, Herțegovina și Bosnia, conduși de patriarhul Arsenie III Čarnojević, migrează în noile teritorii austriece Voivodina, Slavonia și Croația orientală. Ei primesc de la împăratul habsburgic Leopold I „privilegiile ilirice”, dreptul de a se coloniza și de a dobândi un statut care să le permită păstrarea identității ortodoxe. Aceste privilegii constituie la 1848 „argumentele istorice” pe care se întemeiază idealul autonomiei teritoriale sârbești.

Anii 1738-1740 aduc un nou val masiv de emigranți în Imperiul habsburgic, de această dată din Serbia de nord. Majoritatea imigranților ultim sosiți sunt colonizați în Banat.

Deplasarea masivă de populație sârbească de la sudul Dunării în nordul ei conduce și la o deplasare a centrului politic, bisericesc și cultural sârbesc din regiunile istorice Raška și Kosovo spre regiunea dunăreană cu inima la Belgrad. În anii 1718-1739, Belgradul este capitala provinciei austriece Serbia, apoi din 1815 capitala principatului sârb vasal otomanilor. Aici se află sediul unui scaun mitropolitan sârb, autonom atât față de Pécs, sediul patriarhiei sârbilor din Imperiul otoman, cât și față de Karlovac, sediul mitropolitan al sârbilor din cadrul Imperiului austriac.

Soborul bisericii ortodoxe sârbe, ținut la Timișoara în 1790, solicită recunoașterea ortodocșilor, dreptul lor la școlarizare în limba maternă, reprezentare proporțională în magistratele orașenești, înființarea unui seminar teologic, a unui liceu și a unei tipografii chirilice. Împăratul Leopold II acceptă cererile soborului, cu excepția celei ca Banatul să devină un teritoriu sârbesc aparte. Totuși în 1791, timp de numai un an, funcționează la Viena Cancelaria aulică ilirică, un minister *sui generis* pentru problemele ortodocșilor sârbi.

Revolta anilor 1804-1813, condusă de către Đorđe Petrović, cunoscut sub numele de Karadorde, adică „George cel Negru”, înfrântă de turci, precum și a doua răscoală antiotomană din anul 1815, sub conducerea lui Miloš Obrenović, duc la înființarea principatului Serbiei, pe teritoriul cuprins între râurile Drina, Morava de sud, Timoc și Dunăre, cu capitala la Belgrad. Miloš Obrenović este considerat creatorul principatului autonom sârb (1830), care, având o autonomie largă față de

Imperiul otoman, este socotit precursorul Serbiei moderne. Întemeietorul dinastiei voievodale Obrenović este principe al Serbiei în anii 1830-1839 și 1858-1860. La 15 martie 1835 se adoptă constituția.

Așadar, între anii 1815 și 1903, Serbia este condusă de către dinastia Obrenović, cu excepția perioadei dintre anii 1842-1858, când la conducerea țării se află prințul Aleksandar Karađorđević. În anul 1903, dinastia Obrenović este înlocuită de către dinastia Karađorđević, descendentă a lui Đorđe Petrović.

O imagine sugestivă a situației economice, politice, juridice, culturale și religioase din Serbia la 1845 ne oferă raportul consulului Mayerhofer, redat mai jos [6/102]. La această dată, capitala și concomitent orașul cel mai însemnat al principatului sârb este Belgradul, cu 24.000 de locuitori, unde se află și sediul consulatului Austriei. Alte localități semnificative sunt: Iagodina (10.000 locuitori), Šabac (Șabaț) și Semendria (cu câte 9.000 locuitori); Pošarevac (Poșarevaț, 8.000 locuitori).

II. Voivodina⁴

Slavii se stabilesc în număr mare în Voivodina, începând cu secolul VI. În secolul al IX-lea, maghiarii ocupă regiunea și o controlează până în secolul al XIV-lea, când populația sârbă crește, în urma unui proces vast de colonizare.

Voivodina este ocupată de otomani ca urmare a înfrângerii suferite de maghiari la Mohács (1526) și a căderii Banatului (1552). Ocupația otomană este însoțită de o depopulare masivă a zonei. Prin tratatele de pace de la Karlowitz (1699) și Passarowitz (1718), provincia intră sub dominația Imperiului habsburgic și ulterior (din 1867) a Austro-Ungariei. Teritoriul Voivodinei este puternic afectat de războaiele dintre Austria și Turcia, în special de cel din anii 1788-1789.

La 1848, Voivodina este practic o „provincie fantomă” (Stefan Bugarski), un deziderat al sârbilor. Voivodina devine realitate în 1849. Prin patentă imperială din 18 noiembrie 1849, se înființează unitatea teritorial-politică denumită Voivodina sârbă și Banatul timișan, fără regiunile regimentelor de graniță și fără zona Srem (Sirmia). Sediul acestui voievodat este stabilit la Timișoara, titlul de voievod revenindu-i împăratului Franz Joseph, iar cel de șef al țării (Landeschef), ca administrator al voievodatului, generalului Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl. În 1860, Voivodina este desființată ca atare, fiind alipită la Ungaria, în vreme ce Sremul revine Croației.

Centre mai importante în Voivodina austriacă sunt: Novi Sad, Sremski Karlovci sau Karlovac (Carlovitz), Kikinda.

⁴ Stefan Bugarski, *Aspecte din implicarea sârbilor din Timișoara și împrejurimi în evenimentele din 1848-1849*, în vol. *Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și istoriografică*, coord. Camil Mureșanu, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 373-389.

III. Banatul⁵

Din 1552, vestul Banatului este cucerit de către otomani. Aici se organizează pașalâcul de la Timișoara, divizat la rândul său în sangeacuri (steaguri). Părțile răsăritene ale Banatului, neocupate de turci, formează până în 1658 o marcă a principatului transilvan, Banatul de Lugoj-Caransebeș. Din acest an și până la cucerirea austriacă din 1716, cu unele excepții temporare, întregul teritoriu bănățean este inclus în pașalâc.

Ocupația habsburgică a Banatului are loc în perioada 1716-1778. Banatul este împărțit în districte și subdistricte, iar între 1776-1778 în patru cercuri mari, și acestea în domenii.

Între 1778 și 1849, Banatul este încorporat coroanei ungare. În 1778, prin cedarea Banatului către Ungaria, se revine la organizarea administrativă pe comitate, inițial acestea coexistând cu un district militar pe granița cu Imperiul otoman și cu Țara Românească.

La izbucnirea revoluției pașoptiste, Banatul reprezintă un obiectiv strategic important. Este o regiune de graniță a Imperiului habsburgic, cuprinzând trei regimente: cel româno-bănățean nr. 13, cu sediul la Caransebeș, incluzând în teritoriul său și Orșova; regimentul germano-bănățean nr. 12, cu sediul la Lugoj; regimentul iliro-bănățean, cu sediul la Pančevo. Conține, de asemenea, structurile administrative ale comitatelor Timiș, Caraș, Torontal. Aerariul statal își rezervă administrarea Banatului cameral de câmpie și a Banatului montan industrial, care deține deosebite bogății ale subsolului. Astfel, la Moldova Nouă, Sasca, Oravița, Dognecea se exploatează și se prelucrează cupru, plumb, aur; la Ocna de Fier, Bocșa, Reșița, la Steierdorf-Anina, Doman și Secul cărbunele. La Reșița, uzina de fier produce tunuri și muniție, iar la Bocșa mai exista o uzină care putea realiza aceleași fabricate. Între portul dunărean Baziaș și Oravița începe, la 1846, construirea primei căi ferate din această zonă.

După revoluția pașoptistă, între 1849 și 1860, Banatul este scos de sub administrația maghiară și formează, împreună cu teritoriile de la vest de Tisa, entitatea administrativă cu sediul la Timișoara, numită Voivodina sârbească și Banatul timișan, ca provincie habsburgică.

*

Ca referință pentru documentele ce înfățișează activitatea și implicarea consulului austriac de la Belgrad, schițez sumar derularea evenimentelor principale

⁵ Rudolf Gräf, *Evenimentele militare din toamna și iarna anului 1848 în Banatul montanistic*, în vol. *Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și istoriografică*, coord. Camil Mureșanu, Nicolae Bocșan, Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 297 sq.; Ștefan Pascu, *Transilvania în epoca principatului. Timpul suzeranității turcești 1541-1691*, Cluj, 1948, p. 51-92; I.D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 101-106; Eugen Glück, *Contribuții cu privire la desfășurarea revoluției de la 1848-1849 în comitatul Caraș (martie-septembrie 1848)*, în vol. *Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală*, ed. cit., p. 263-268.

din Serbia anilor 1848-1849, insistând mai mult asupra raportului dintre forțele combatante și asupra personalităților care au dominat momentul⁶.

La aflarea veștilor revoluționare de la Viena și Bratislava, în orașele din Voivodina izbucnește flacăra revoluției. În data de 21 martie 1848 are loc la Novi Sad o adunare, convocată și animată de Đorđe Stratimirović. O zi mai târziu, la 22 martie, la Pančova, orașul de rezidență al graniței militare a regimentului bănățeano-german, se desfășoară o altă adunare, în cursul căreia mulțimea cântă imnul maghiar. Alte două zile mai târziu, la 24 martie, la Zemun demonstranții își exprimă entuziasmul față de revoluție.

Inițial, sârbii fraternizează cu ungurii, văzând în dieta de la Bratislava organul căruia doresc să i se ralieze. La 8 aprilie 1848, o delegație a sârbilor apare la dieta de la Bratislava, aducând cu ea proclamația adoptată în 27 martie la Novi Sad. Aleksandar Kostić, purtătorul de cuvânt al delegației sârbe, rostește o cuvântare în maghiară, în care dă glas dorinței de cooperare. Kossuth îi răspunde, declarând că „Maghiara va fi limba vieții publice din patrie” și promițând susținerea sârbilor de către dieta ungară. Doar punctul din proclamație care solicită recunoașterea națiunii sârbe ca nație independentă este inițial trecut sub tăcere, apoi, la 9 aprilie, este respins fățiș de Kossuth. Astfel, delegații sârbi, veniți la Bratislava cu speranța că oferta lor de ajutor armat va dobândi recunoaștere, se întorc acasă convinși că aspirațiile lor naționale pot fi împlinite numai opunându-se revoluției ungare.

În adunarea de la Karlovac (Carlovitz) din 14 aprilie, se cere un voievodat sârb autonom, care să fie unificat cu regatul Triune, solicitat în petiția adoptată de adunarea din Croația, de la Zagreb, din 25 martie.

În 20 aprilie, două mii de sârbi din Novi Sad pornesc în marș spre Karlovac. Arhiepiscopul Rajačić proclamă și el cererea constituirii voievodatului Serbiei.

Adunarea de la Karlovac din 1/13 mai 1848 declară restaurarea Voivodinei, precum și alegerea lui Iosip Rajačić ca patriarh și a lui Stevan Šupljikać ca voievod al sârbilor. Se constituie un *odbor*, un comitet național, al cărui președinte este ales Rajačić, care transferă oficiul asupra lui Đorđe Stratimirović.

La 11 iunie 1848 au loc atacul maghiar asupra orașului Carlovitz și izbucnirea războiului civil în Serbia, de o rară cruzime. Kossuth îi declară pe sârbi trădători, trimițând forțe armate împotriva sârbilor din Voivodina. Totuși aceștia,

⁶ I.D. Suci, *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1968; Rudolf Gräf, *Evenimentele militare din toamna și iarna anului 1848 în Banatul montanistic*, ed. cit., p. 297-309; Mladenko Kumovič, *Matica srpska în revoluția din 1848-1849*, ed. cit., p. 153-157; Eugen Glück, *Contribuții cu privire la desfășurarea revoluției de la 1848-1849 în comitatul Caraș (martie-septembrie 1848)*, ed. cit., p. 263-282; Ljubivoje Cerovič, *Adunarea din mai 1848 de la Karlovci și problema națională sârbească*, ed. cit., p. 147-152; Ștefan Bugarski, *Aspecte din implicarea sârbilor din Timișoara și împrejurimi în evenimentele din 1848-1849*, ed. cit., p. 373-389; Spira György, *The Nationality Issue in the Hungary of 1848-49*, Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1992, p. 68-71, 140-147, 175-176, 222-223; Ela Cosma, *Sași, austrieci, slavi în Transilvania și Banat (Biografii de secol XIX și din vremea revoluției pașoptiste)*, în curs de apariție, medalioane Iosip Rajačić, Đorđe Stratimirović, Stevan Šupljikać, Panteleimon Živković.

sub comanda tânărului general Stratimirović, mobilizează curând o armată de 15.000 de oameni, majoritatea recrutați din rândurile grănicerilor militari. Stabilește trei tabere insurecționale, lângă Karlovac, la Perlas (pe granița militară germano-bănățeană), și în Bačka, în spatele fortificațiilor romane. Curând armata lui Stratimirović se întărește, odată cu sosirea a circa 10.000 de voluntari din principatul Serbiei, conduși de colonelul Stevan Knićanin.

În data de 10 mai, Đorđe Stratimirović, ca și președinte al comitetului principal de apărare, apelează la prințul Aleksander Karadorđević, pentru ajutor militar și financiar. Din Zagreb, patriarhul Rajačić întărește aceste apeluri. Serbia, ca principat autonom aparținând Imperiului otoman, este condusă de debilul și indecisul prinț Karadorđević. Adevărata mână forte în Serbia este însă ministrul de Interne Ilija Garašanin, un avocat de orientare conservatoare, care se teme că revoluția din exterior poate afecta monarhia dinastiei Karadorđević, la fel de mult ca și amenințările unor pretendenți precum prinții Miloš și Mihailo Obrenović. Garašanin agreează ideea unui larg program de cooperare sârbo-croată împotriva maghiarilor, susținând și ajutorul major care să fie acordat sârbilor din Voivodina.

Stratimirović nu vede cu ochi buni întărirea autorității banului croat Jellačić, considerând că, dacă acesta contribuie la înfrângerea maghiarilor, Imperiul habsburgic se va dispensa de mișcarea națională sârbă. Astfel, se explică și reciproca, dezinteresul lui Jellačić față de Đorđe Stratimirović, prin faptul că, la 18 septembrie 1848, banul Croației îl numește pe colonelul Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, consulul Austriei la Belgrad, în funcția de șef de stat major al armatei insurecționale, poziție care până atunci îi revenise lui Stratimirović. Acesta, devenit foarte popular în urma faptelor sale de arme din cursul verii lui 1848, refuză să accepte numirea lui Mayerhofer. Contând pe succesul său, în fruntea gărzii naționale sârbești, Stratimirović alungă ofițerii austrieci și dezavuează anatema patriarhului aruncată asupra sa, cerând abdicarea acestuia și autodizolvarea odborului. Din Carlovitz, la 18/30 septembrie 1848, patriarhul sârb Iosip Rajačić emite o proclamație, în care îl înfierează pe Stratimirović drept unealtă a trădării. În proclamația din 22 septembrie, Stratimirović renunță la atitudinea rascolnică față de patriarh, își afirmă loialitatea față de acesta și față de organele constituite ale conducerii sârbe.

La 5 sau 6 octombrie, Šupljikać revine la Karlovac, astfel încât Stratimirović trebuie să depună din nou funcția de comandant suprem, în favoarea voievodului ales de națiune. În adunarea de la Karlovac, convocată în 7 și 14 octombrie, patriarhul reușește să determine alegerea unui nou *odbor*, dotat cu putere executivă deplină, sub președinția sa proprie.

În lunile octombrie și noiembrie 1848, Rajačić introduce în circulație așa-numitele asignate (Assignaten), respectiv bancnotele sârbești de hârtie, pentru a plăti soldele trupelor. Cu începere din martie 1849, asignatele vor fi retrase din circulație, deoarece salariile militarilor fuseseră plătite.

Prin manifestul de la 15 decembrie 1848, dat la Olmütz, împăratul Austriei confirmă numirea lui Rajačić ca patriarh și a lui Šupljikać ca voievod al Serbiei. În

legătură cu crearea Voivodinei sârbești care, conform programului din luna mai urma a cuprinde Srem (Sirmia) și granița ei, comitatele Baranya și Bács, districtele Obécs, Kikinda și batalionul csaikist, Banatul și granița lui militară, împăratul promite: „după restabilirea păcii, una din primele griji ale inimii mele părintești va fi realizarea administrației interne naționale, pe baza principiului egalei îndreptățiri a tuturor popoarelor mele”.

Astfel Rajačić și Šupljikać îl îndepărtează pe Stratimirović de la putere. Profund loial Casei de Habsburg, Rajačić nu numai că se îndepărtează de programul național maximal, lansat în aprilie 1848 de Stratimirović, dar conduita sa va duce și la pierderea propriei conduceri în Voivodina.

La finele anului 1848, prin moartea subită a lui Šupljikać la 27 decembrie, mișcarea sârbă din Voivodina slăbește, cu toate că *odbor*-ul începe să acorde din nou credit lui Stratimirović. Rajačić rămâne în fruntea națiunii, devenind ulterior comisar imperial în teritoriul ocupat de armata sârbă. El trebuie să asigure aprovizionarea cu arme, muniție, hrană, echipament, bani, să diminueze excesele sârbilor și să combată atacurile maghiarilor. Pentru a para autoritatea lui Stratimirović și pentru ca, nu cumva, acesta să fie ales în funcția vacantă de voievod, patriarhul se declară de acord cu crearea unui comitet, care să elaboreze constituția voievodatului. Rajačić însuși îl propune ca șef al comitetului pe Stratimirović. Concomitent, patriarhul exploatează oportunitățile ivite datorită acțiunii sale conciliatorii, respingând moțiunea de convocare a unei noi adunări populare și spunând că adunarea nu ar putea alege un alt voievod, până ce comitetul de elaborare a constituției nu își va fi finalizat misiunea. Obținând acest răstimp, patriarhul îl convoacă pe generalul c.c. Kuzman Teodorović, comandantul de brigadă din Karlovac, unul din asociații sârbi ai lui Jellačić și un susținător devotat al Casei de Habsburg, pe care îl desemnează a prelua, în locul voievodului decedat, comanda militară supremă. La 6 ianuarie 1849, Teodorović ia în primire postul, mai înainte ca cineva să apuce a obiecta împotriva acestei măsuri arbitrare. Patriarhul Rajačić preia din nou autoritatea și puterea, dar conflictul din sânul mișcării naționale sârbești, între Rajačić și Đorđe Stratimirović, nu conduce decât la slăbirea mișcării. În acest conflict intern, imperialii austrieci îl susțin desigur pe patriarh.

Cu toate că generalii Stratimirović și Knićanin îi înfrâng pe maghiari în două bătălii, eliberând regiuni din Banat și Bačka de sub ocupația ungară, cei doi sunt chemați sub ascultare, cerându-li-se să retragă armatele de voluntari la sudul Dunării, în principatul Serbiei. În februarie 1849, Belgradul solicită din nou voluntarii lui Knićanin, iar în ultima parte a lunii martie 1849 aceștia luptă iar împotriva trupelor maghiare.

Prin referatul din 30 martie 1849 al feldmareșalului Windischgrätz, comandantul suprem al armatei c.c., Serbia este organizată civil și militar, fiind numiți colonelul Mayerhofer ca comandant militar și patriarhul Rajačić ca comisar al administrației civile. Împăratul aprobă propunerea lui Windischgrätz la 2 aprilie 1849.

La începutul lui iunie 1849, Stratimirović propune revoluționarilor unguri să treacă de partea lor cu cinci batalioane de grăniceri, cu condiția ca guvernul maghiar să îl mențină la comanda acestora, să îi confere rangul de general honved și să accepte constituirea voievodatului sârbesc. La întrunirea cabinetului ungar din 14 iunie se acceptă prima condiție a lui Stratimirović, dar se respinge ideea recunoașterii voievodatului. Negocierile eșuează. La jumătatea lui iunie 1849, aliații ruși ai Habsburgilor invadează Ungaria. Knićanin rămâne la Dunăre cu voluntarii săi, până în august, adică până la înfrângerea definitivă a revoluției ungare de către confederații austro-ruși.

În acest moment, împăratul Franz Joseph îi retrage patriarhului Rajačić comanda, numind un comandant militar, în persoana lui Mayerhofer. Voievodina este reintegrată Austriei, devenind la 18 noiembrie 1849 guvernământul Voivodinei sârbești și al Banatului timișan.

*

Dacă patriarhul sârb Rajačić domină în prim-plan scena revoluției pașoptiste, fiind secondat de voievodul Šuplikac, dar și de oponentul său Stratimirović, cu certitudine Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl se alătură, chiar alogen fiind, acestor figuri ilustre, care determină destinul națiunii sârbe în momentul istoric respectiv.

Biografia lui Mayerhofer este creionată de Constant von Wurzbach, în al său *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, volumul 17⁷.

Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl se naște la 16 mai 1798, la Viena; moare după 1867. În anul 1815, la vârsta de 17 ani, intră cadet la Colegiul de marină și participă la expediția din Brazilia, în suita arhiducesei Leopoldine. La întoarcere este utilizat în Marea Ionică și în insulele adriatice.

În aprilie 1821 este stegar pe vas; participă la operațiunile maritime împotriva rebelilor din regatul Napoli.

În timpul războiului grec de eliberare, îndeplinește misiuni în arhipelag, în Siria, Egipt și Turcia. Apoi participă la reorganizarea marinei de război la Viena.

În 1825 e transferat la armata de uscat, ca locotenent major la regimentul de infanterie nr. 20, fiind concomitent profesor de matematică la Academia militară din Wiener-Neustadt.

În anii 1828 și 1829 este angajat ca geometru și triangulator la preluarea Iliriei. În 1830 lucrează la statul major. În 1831 devine locotenent căpitan, iar 7 luni mai târziu căpitan de regiment.

⁷ Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Provinzen gelebt haben*, Viena, Druck und Verlag der k.k. Hof- und Staatsdruckerei, vol. 17/1867, p. 174-178.

Între 1836 și 1840 activează cu rangul de căpitan și îndeplinește funcția de comandant (Platzcommandant) la Cracovia. În 1841 avansează la rangul de maior de regiment.

Se căsătorește la 11 februarie 1832 cu Anna Hönig, născută la 27 august 1804, cu care are doi copii: Maria, născută la 9 aprilie 1835, și Emil Franz Ferdinand, născut la 17 iulie 1841.

În anii 1843-1848 este consul c.c. la Belgrad.

La 1845 devine locotenent colonel la regimentul de infanterie „Baron Haynau” nr. 57, iar în 1848 avansează la gradul de colonel.

*

La izbucnirea revoluției pașoptiste în Serbia, experiența în zonă și cunoștințele lui Ferdinand Mayerhofer îl fac o persoană valoroasă pentru Habsburgi, a căror politică Mayerhofer o susține, implicându-se, în același timp, în lupta pentru independență a sârbilor, ai căror oponenți periculoși sunt maghiarii.

Bun cunoscător al realităților din Serbia, el conduce consulatul austriac de la Belgrad încă din 1843. În informarea sa de la București, din 25 august 1844, către Metternich, maiorul Mayerhofer von Grünbühl raportează despre reglementarea noilor tarife vamale, impusă de guvernul domnesc din Serbia în zilele trecute [3/41].

Extrem de interesant este raportul, elaborat la Viena, în cursul vizitei sale în capitală, la 5 decembrie 1845, de consulul austriac al Serbiei, locotenent colonelul Mayerhofer, către cancelarul Casei, Curții și statului, prințul von Metternich-Winneburg, despre starea de lucruri din Serbia. Stufos, amănunțit și temeinic, raportul cuprinde mai multe secțiuni: A. poporul; B. administrația politică; C. impozitele și finanțele; D. școlile și biserica; E. influența rusească în chestiuni religioase; F. justiția; G. instituții mai înalte de învățământ; H. armata; I. senatul; K. personalități: a. Stoian Simić; b. Stefan Tentia; c. Avram Petronicvić; d. Thomas Vučić; e. prințul Alexandru. În urma unei recente călătorii efectuate în Serbia și în provinciile turce învecinate, fiind însoțit de unul din cei mai influenți oameni ai țării, directorul Ministerului Afacerilor Externe, Avram Petronicvić, Mayerhofer ajunsese să cunoască realitățile interne, a căror prezentare o considera de datoria sa.

A. Poporul este „simplu, ușor de condus și deschis la învățătura cea bună” (einfach, lenksam und auf gute Lehre empfänglich). Preferă dominația stăpânitorilor creștini, iar religia joacă un rol însemnat. Siguranța proprietății cere o trecere rapidă de la creșterea animalelor la agricultură, cu atât mai mult cu cât câmpia Moravei și zona colinară de la Șabatz până la Busnița sunt foarte mănoase. Mayerhofer apreciază numărul populației, conform ultimelor liste de impozitare, la 1,2 milioane oameni, la care s-ar mai adăuga bulgari și țigani nomazi. Belgradul, punctul comercial principal cu exteriorul, are 24.000 locuitori; Iagodina, punctul principal intern de colectare a produselor, numără 10.000 locuitori; Șabatz și

Semendria 9.000; Poșarevatz 8.000 locuitori. În ultimii 20 de ani, populația a crescut de 10-15 ori. Țăranul și păstorul au nevoi minime, pe care și le mulțumesc în gospodărie; „săraci nu există”.

B. Cum târgurile lipsesc, în comune excesul de produse este cumpărat de anumiți membri, care se ocupă special cu aceasta, fiind niște intermediari. Prin ei, conducerea țării poate influența starea de spirit a poporului. Pământul arabil este împărțit în sesii mari capetelor de familie; pădurea și pășunea sunt bun al obștii. Comunele sunt conduse de „cmeți” (Kmeten), adică juzi și jurați, aleși sub influența autorităților județului pe timp mai îndelungat. Mai multe localități formează un district, condus de un funcționar numit și plătit de conducere, căpitanul; maximum 5 districte formează un județ, condus de un „nacialnic” și având un tribunal al județului (Kreisgericht), compus dintr-un președinte, doi membri și un secretar. Țara are 17 județe și 52 districte. Administrația depinde de Ministerul de Interne, în fruntea căruia se află Ilija Garașanin.

C. După modelul otoman, impozitul direct nu se aplică pe pământ, ci pe capul familiei. Căpitanii sunt cei care verifică anual listele de impozite, prescriind comunelor per ansamblu impozitele datorate. Fiecare familie trebuie să plătească 3 ani la rând câte 10 florini m.c. În rest, comuna reglementează cota de impozit pe care o va plăti fiecare familie în parte, astfel încât unele familii vor plăti până la 20 florini, iar altele 2-4 taleri. Nu apar conflicte legate de impozit. Acesta se plătește în două rate, fiind ridicat de căpitanii și trimis Ministerului de finanțe, condus de Paul Stanisić. Impozitele și veniturile, în valoare cam de 3 milioane de guldeni, ajung pentru plata tributului către Poartă și pentru gospodărirea bugetului.

D. În fiecare parohie, formată din unu-trei sate, funcționează în vremurile din urmă câte o școală primară, unde copiii învață să citească, să scrie, să socotească, catehismul și cântări bisericești. Se înregistrează însă o lipsă mare de învățători, și publici, și privați. Lipsa bisericilor a fost compensată de conducere prin ridicarea de mici capele în mai fiecare sat. Mănăstirile sunt vechi și de interes istoric, subzistând din terenurile pe care le posedă, dar le lipsește forța de muncă. Cei trei episcopi de Șabat, Ușitza și Negotin sunt plătiți de stat cu câte 5.000 de florini, mitropolitul de la Belgrad cu 10.000 florini, dar nu au alte venituri. Biserica țării s-a desprins de patriarhul de la Constantinopol, printr-o înțelegere mai veche cu acesta. Independența bisericii sârbe este foarte avantajoasă pentru imperialii austrieci, spune Mayerhofer.

E. Influența rusească ar fi de așteptat să se manifeste în sânul bisericii în primul rând. Tocmai acest lucru nu se întâmplă, datorită puternicei dorințe a sârbilor de a-și menține biserica de sine-stătătoare, desprinsă de orice influență străină. Principalul canal de intervenție a rușilor în afacerile religioase interne sârbești este instituția „logofeției”. Logofătul este un fel de controlor al patriarhului. Dacă patriarhul este mai degrabă supus Constantinopolului, deci Porții, logofătul dă socoteală trimisului rus la Poartă, domnul Titoff. În vremea răscoalei din 1842, singura cale de înăbușire a revoltei, în spatele căreia se

ascundeau rușii (!), a fost desființarea logofeției. În 1843, la insistența rușilor, Poarta a reinstalat pe logofăt în vechiul său post. În Serbia există un seminar teologic. Mitropolitul a fost profesor la Carlovitz.

F. Relațiile juridice sunt exercitate în primă instanță de judecătoriile județene (Kreisgerichte) și de bine organizata judecătorie orășenească (Stadtgericht) din Belgrad; în a doua instanță de tribunalul de apel (Appellations-Gericht) din capitală; iar cu o lună și jumătate în urmă s-a introdus Curtea Supremă de Justiție (oberster Gerichtshof), preluând atribuțiile de până atunci ale cancelariei voievodale. Senatorul din Novi Sad Hagić (Hadschitsch) a elaborat legile țării după modelul austriac, păstrând și elemente de drept cutumiar. Dreptul civil (das bürgerliche Gesetz) este în vigoare de doi ani. În senat există o partidă antiaustriacă și prorusă, care îl boicotează pe Hagić. În fruntea Ministerului Justiției se află un „om lipsit total de însemnătate” (ein völlig unbedeutender Mann), Paun Janković, care conduce și Ministerul Cultelor și al Învățământului. În realitate, Hagić este singura persoană care ar corespunde acestui post.

G. Instituțiile mai înalte de învățământ din țară sunt: trei gimnazii, liceul filosofic și juridic din Belgrad și o școală comercială. Liceul funcționează după model austriac, cu excepția faptului că nu se studiază limbi clasice. Școala comercială nu este altceva decât echivalentul unei școli reale din Austria.

H. Armata constă acum din două batalioane de infanterie, un escadron cavaleriști înarmați cu lănci, un divizion de artilerie. Este organizată după model rusesc, dar în ultima vreme comenzile rusești sunt înlocuite cu comenzi sârbești, iar culoarea uniformelor este albastru deschis. Șeful trupelor (voievodul) este Thomas Vučić, dar armata este de fapt subordonată Ministerului de Interne. În general, întregul popor este înarmat, și această miliție, din care o parte este călări, constituie adevărata forță a țării.

J. Cel mai înalt for consultativ este senatul, compus din 17 membri, aleși pe viață de către domnitor și plătiți cu câte 4.000 de florini. Aceste posturi sunt vânate, cu orice preț și cu orice mijloace, de intriganți.

K. a. Președinte al Senatului este Stoian Simić, un om destul de luminat, șmecher, puternic, egoist și avut. b. Vicepreședinte este Stefan Stefanović Tentia, persoană cu dar oratoric și destul de influentă. c. Directorul Ministerului Afacerilor Externe și șeful cancelariei voievodale, Avram Petronicvić, este, în schimb, un om profund religios, practic, conservator, bun cunoscător al realităților Serbiei, deschis spre Austria. d. Voievodul domnesc (princiar, der fürstliche Woiewode) Thomas Vučić este tovarășul de drum de ani de zile al lui Petronicvić. Vučić are un caracter puternic, impetuos, nu dispune de o formație științifică sau culturală, dar este credincios patriei sale. Nu știe să scrie, nici să citească. Lipsindu-i o bază solidă, este foarte influențabil, de aceea nu ia nicio decizie fără a se sfătui cu oamenii săi de încredere, în primul rând cu Petronicvić. e. Prințipele țării, prințul Alexandru Karadorđević, este un om bun, binevoitor, modest, cam la 40 de ani, fără educație (făcând puțină școală militară la ruși), fără voință puternică, cu înclinație spre conducerea c.c., fiind influențat major de Vučić și Petronicvić [6/102].

Mayerhofer este la curent cu situația din Principatele Române, având informatorii săi. Printre aceștia se numără Stephan Adolph Wilhelmi din Galați, care îi furnizează consulului c.c. din Serbia numeroase informații. La rândul său, Mayerhofer colportează informațiile, transmițându-le mai departe, la Viena.

Astfel, la 12 ianuarie 1848, Mayerhofer îi trimite cancelarului Metternich trei rapoarte ale „confidentului” Wilhelmi din Galați. Primul, din 13 decembrie 1847, descrie demonstrația italienilor din Galați pentru progres și pentru reformele din Italia. Wilhelmi îi transmite lui Mayerhofer copia raportului său din 8 decembrie 1847, adresat consilierului aulic von Retter, atrăgându-i atenția asupra articolului din ziarul „Il Danubio”. Se expune extrasul cu pricina din jurnalul gălățean „Il Danubio”, nr. 48 din 23 noiembrie/5 decembrie 1847, în limba italiană, ce vorbește despre preocupările reformiste din Italia și despre Carl Albert ca „rege reformator” (Re riformatore). Articolul e semnat de M. Cugino. Al doilea raport al lui Wilhelmi către Mayerhofer poartă data de 18 decembrie 1847. Wilhelmi informează despre raporturile polonezilor din Moldova. Al treilea raport, din 24 decembrie 1847, al lui Wilhelmi către Mayerhofer, se referă la navigarea pe Olt în Muntenia și la exportul de produse, promovat pe această cale, spre Transilvania [8/10].

La o lună după izbucnirea revoluției la Pesta și Viena, consulul c.c. din Serbia, locotenent colonelul Mayerhofer se adresează, de la Belgrad, în 18 aprilie 1848, ministrului de Externe, contele Carl von Fiquelmont, transmițându-i mai multe rapoarte ale informatorului său Stephan Adolf Wilhelmi din Galați. La 4 martie 1848, Wilhelmi relatează despre ecoul evenimentelor din Franța în Galați și despre zvonul cantonării unor trupe ruse în principatele dunărene [8/7].

Tot din 13 aprilie 1848 datează alt raport al lui Mayerhofer către ministrul de externe, căruia îi atașează o informare a lui Wilhelmi, despre comportamentul moral și politic al consulului c.c. din Galați, Huber, și al agentului Prusiei la Brăila. Mayerhofer susține necesitatea deschiderii unor oficii consulare c.c. la Rusciuc, Brăila, Tulcea, Focșani, datorită interesului comercial tot mai mare pe care îl deșteaptă aceste zone. Raportul lui Wilhelmi către Mayerhofer, dat la Galați, în 8/20 martie 1848, descrie observațiile agentului prusac din Brăila cu privire la evenimentele din Franța și la salariul consulului c.c. von Huber [8/8].

În raportul său din 18 aprilie, Mayerhofer susține necesitatea strictei organizări a reprezentanțelor austriece în principatele dunărene. Atașează în anexă alte două scrisori. Prima, de la Orșova, din 13 aprilie 1848, i-a sosit de la același informator Wilhelmi, care îi prezintă date culese de acesta în călătoria sa la Galați, la 29 martie 1848; îi relatează evenimentele din Moldova și Muntenia; cere instrucțiuni pentru modul în care să acționeze pe viitor. A doua scrisoare, adresată lui Mayerhofer tot de Wilhelmi, din Orșova, la 16 aprilie 1848, prezintă cele 32 de puncte ale cererilor boierilor moldoveni, prezentate în fața prințului Sturdza, apoi arestarea lor la Iași și închiderea lor în cazarma din Galați [1/37].

Un nou raport al lui Mayerhofer de la Belgrad, din 28 martie 1848, îi transmite ministrului de Externe, Carl von Fiquelmont, două informări ale

„confidentului” (des *Confidenten*) *Wilhelmi*, cu privire la comportamentul lui *Huber*. *Mayerhofer* sugerează întrebuițarea lui *Huber* într-un alt post și insistă asupra necesității organizării agențiilor politice și comerciale c.c. în principatele dunărene. În anexele raportului lui *Mayerhofer* se redau scrisorile lui *Wilhelmi*. Prima, din Galați, de la 26 februarie 1848, vorbește despre colaborarea dintre *Huber* și viceconsulul britanic *Charles Cunningham*, precum și despre cearta dintre *Huber* și cancelarul consular prusac dr. *Becke*. A doua, tot de la Galați, din 1 martie 1848, reproduce afirmațiile lui *Huber* despre viitoarea constituție a Austriei. *Huber* are o viziune mai liberală pe chestiunea sardă [8/9].

De la Belgrad, în 8 mai 1848, locotenent colonelul *Mayerhofer* raportează către Ministerul de Externe despre starea de spirit din țară și despre măsurile întreprinse pentru menținerea liniștii. Mai descrie atentatul eșuat, din data de 5 ale lunii, împotriva consulatului c.c. [6/87].

În cadrul mișcării autonomiste sârbe, *Mayerhofer* optează net în favoarea partidei prohabsburgice, susținându-l pe patriarhul *Rajačić*, înfierând „intrigile” lui *Miloš Obrenović* și militând pentru expulzarea lui, detașându-se de acțiunile lui *Dorđe Stratimirović*.

Raportul locotenent-colonelului *Mayerhofer* către Cancelaria de stat (*Staatskanzlei*), dat la Belgrad, la 21 mai 1848, arată cum consulatul c.c. de la Belgrad se confruntă cu ordinele emise de Ministerul ungar și cu amestecul acestuia în administrația sa internă, cerând de aceea instrucțiuni urgente din partea forurilor superioare imperiale. Confidențial, *Mayerhofer* mărturisește că ilirii au o atitudine promonarhică, pe care se poate conta, fiind susținuți de confracții lor din Serbia și Bosnia. O demonstrează și adunările ținute la *Carlovitz* în data de 9 mai și în zilele următoare. Comandantul militar suprem din Slavonia și Sirmia, feldmareșalul locotenent baronul *Hrabovsky*, se va deplasa în zilele viitoare la *Petrovaradin*, de unde va raporta la Viena. *Mayerhofer* respinge hotărât intenția Ministerului ungar de a trimite un agent al său la Belgrad, această intenție fiind total contrară intereselor imperiale [3/227].

Situația este similară celei în care se află Comandamentul militar c.c. al Banatului, cu sediul la Timișoara⁸. Dintr-un schimb de scrisori private, desfășurat de la începutul lui mai până în ultima decadă a lunii iunie 1848, între generalul *Piret*, comandantul suprem al Banatului, și generalul *Puchner*, comandantul general c.c. al Transilvaniei, reiese distanțarea primului față de Ministerul ungar de Război, care caută a impune armatei din Banat să treacă în subordinea sa. Însă *Piret* manifestă o atitudine decis proimperială și antimaghiară, chiar în condițiile în care inițial Ministerul austriac de Război vedește confuzie. Astfel, la 3 și la 12 mai

⁸ *Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania*, vol. 8 (26-30 iunie 1848), București, Edit. Academiei Române, 2007, conține, în transcriere și traducere, documentul dat la Timișoara, la 28 iunie 1848, reprezentând scrisoarea generalului *Piret* către *Puchner* (cutia 2, documentul 10 din *Fondul 1848*), precum și scrisoarea generalului *Puchner* către generalul *Piret*, de la Sibiu, din 21 iunie 1848 (cutia 2, documentul 11 din *Fondul 1848*).

1848, ministrul austriac de Război Latour îi comunică lui Piret din Viena că, pe viitor, ordinele adresate unităților militare maghiare vor fi transmise prin intermediul Ministerului ungar. Pentru a asigura, însă, o strânsă legătură între comandamentele austriece, propune o informare concomitentă a Ministerului austriac de Război [3/217; 3/220]. Chiar consulul c.c. la Belgrad, Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, îi trimite generalului Piret rapoarte de informare despre situația din Serbia, așa cum ne atestă raportul din 30 mai 1848.

Somați de guvernul ungar să se supună ordinelor proaspătului Minister maghiar de Război, atât generalul Piret de la Timișoara, cât și Mayerhofer la Belgrad refuză practic să dea curs acestei cereri.

De altfel, la 28 mai 1848, locotenent colonelul Poppovich de la Pančevo raportează către Comandamentul militar suprem al Banatului despre manifestațiile de nemulțumire care au avut loc la Pančevo în ziua de 26 mai, când li s-a comunicat grănicerilor faptul că vor depinde de Ministerul ungar. La 30 mai, Comandamentul militar al Banatului de la Timișoara îi răspunde locotenent-colonelului Poppovich, de la regimentul germano-bănățean de graniță din Pančevo. În urma evenimentelor de la Viena, din 26 ale lunii, pacea și ordinea trebuie menținute cu orice preț în cadrul regimentelor de graniță. De aceea, toate dispozițiile Ministerului ungar vor trece numai prin intermediul Comandamentului militar al Banatului [3/229].

Consulul Mayerhofer se adresează, la 23 mai 1848, ministrului austriac de Externe, baronul Lebzelter. Îl informează că aversiunea sârbilor față de tendințele de maghiarizare se menține, dar între timp situația s-a consolidat. De aceea, socotește că este inoportun orice sprijin rusesc, oferit de comisarul rus de la București, generalul Duhamel, consulului rus din Belgrad, Danilevsky [3/228].

La Belgrad, în 25 mai 1848, colonelul Mayerhofer îi scrie contelui Latour, ministrul de război, informându-l despre starea de spirit din regiunile locuite de sârbi. Apreciază atitudinea loială Casei imperiale, manifestată de guvernul sârb, care nu este pusă în cumpănă de susținerea intereselor naționale sârbe. Ciocniri între sârbi și unguri sunt iminente. În 24 mai a avut loc la Semlin o ciocnie între impozabilii și studenții sârbi și o unitate austriacă de pază, luându-se toate măsurile necesare. Atrage atenția asupra intrigilor prințului Miloš Obrenović, dar și asupra refuzului guvernului sârb de a accepta ajutorul oferit de ruși [3/225].

Trei zile mai târziu, un alt raport din 28 mai, către același ministru de Război, informează iar despre acțiunile subversive ale lui Miloš Obrenović, care a plecat din Viena la 20 mai și se îndreaptă înapoi, ca și despre posibilele lor urmări pentru monarhia habsburgică. Obrenović trebuie trimis la locul de destinație stabilit, în provinciile germane. Altminteri se va oferi un pretext pentru imixtiunea Rusiei! [3/226]

Cu luciditate și spirit vizionar, consulul Mayerhofer evaluează corect situația explozivă, atrăgând zadarnic atenția înaltelor foruri austriece, așa cum o face în raportul secret, dat la Belgrad, în 30 mai 1848, adresat Ministerului c.c. de Externe.

Aici Mayerhofer notează toate faptele care, după părerea lui, ca urmare a subordonării graniței militare, a popoarelor sârbo-ilire ale Banatului, ca și a Croației și Slavoniei față de guvernul ungar, vor conduce la război civil. Este vorba despre „utopica centralizare a Ungariei”, cum o denumește el, îndreptată împotriva „celor mai prețioase interese ale monarhiei în ansamblul ei” (eine utopische Zentralisation Ungarns gegen die theuersten Interessen der Gesamtmonarchie). Atitudinea guvernului sârb, după luna martie, i se pare loială, spre deosebire de cea a partidei maghiare. La reîntoarcerea sa din Petrovaradin la Semlin, Mayerhofer a aflat spiritele în fierbere. La vestea că trupe de voluntari maghiari ocupaseră deja Novi Sadul, congresul național din Carlovitz a decis conscrierea a 100 sârbi, pentru a fi puși la dispoziția congresului, în caz de pericol. Prin intervenția împăciuitoare a lui Mayerhofer, doar 50 de semlinezi s-au constituit într-o gardă cetățenească. Concomitent casele de schimb (Zollkassen) din Semlin și Pančevo au primit dispoziție, din partea guvernării sârbe, să nu mai accepte ordine din partea Ministerului ungar. În aceleași zile a avut loc la Semlin un exces al contribuabililor împotriva trupei de pază a regimentului de infanterie Don Miguel, exces liniștit curând. Pentru a spori încurcăturile deja existente, guvernarea sârbă a primit în data de 26 mai seara vestea că prințul Miloš Obrenović ar fi sosit prin Graz la Agram [Zagreb], de unde se va deplasa la Ruma ori Mitrowitz, unde-l așteaptă aderenții săi. Actuala guvernare sârbă a reacționat imediat, convocând o „mare adunare” (große Versammlung), la care au luat parte pașa Mehmet și colonelul rus Danilevski (Danilevsky), în care s-au luat măsuri pentru oprirea înaintării în țară a prințului Miloš. La rândul lui, Mayerhofer a luat legătura cu autoritățile graniței militare, cu banul Croației Jellačić și cu comandantul suprem al Banatului, generalul Piret, pentru a împiedica revenirea în țară a lui Obrenović și pentru a determina reîntoarcerea lui în Austria ori în provinciile germane. În data de 27 mai s-a adăugat știrea despre sosirea la Novi Sad a fostului prinț al Serbiei, Mihail Obrenović, fiul lui Miloš. În 28, Mayerhofer a participat la o conferință, alături de membri ai conducerii sârbe, pașa, colonelul Danilevski, pentru a se pune la punct îndepărtarea din Serbia a familiei Obrenović. Mayerhofer a scris în acest sens magistratului din Novi Sad, comandantului suprem al Slavoniei și celui al Banatului. În 29 mai, colonelul Danilevski a primit o scrisoare de la prințul Mihail Obrenović, în care acesta îl asigură că va părăsi Novi Sadul și că, deocamdată, se va deplasa la Agram, departe fiind de el orice intenție dușmănoasă față de Serbia. Mayerhofer îi va scrie și banului Croației în problema celor doi prinți Obrenović. Consulul c.c. deplânge lipsa personalului: generalul Ungarhoffer din Semlin este bolnav, generalul Roth din Pančevo a fost detașat, generalul suprem din Slavonia lipsește. Mayerhofer sugerează că o scurtă vizită a maiestății sale împăratul Ferdinand la Agram ar putea preveni declanșarea unui conflict între Ungaria și locuitorii slavi.

Acestui îndelungat raport secret, consulul general al Serbiei Mayerhofer îi atașează mai multe anexe. În primul rând, adaugă copia scrisorii sale de la Belgrad,

din 28 mai 1848, către comandatul trupelor din Banat, baronul Piret, prin care îl anunță pe ultimul că prințul Miloš Obrenović a plecat în 20 mai din Viena, călătorind prin Gratz la Agram, de unde se va îndrepta spre Ruma sau Mitrowitz, pentru a întreprinde o acțiune împotriva guvernării constituite din Serbia. Aceasta din urmă a luat măsuri, împreună cu locțiitorul turc Mehmet pașa și cu colonelul Danilevski, pentru a determina expulzarea lui Obrenović în Austria ori în provinciile germane. Mayerhofer a adus la cunoștința banului Croației intențiile lui Miloš. În al doilea rând, atașează scrisoarea sa, dată la Belgrad, tot în 28 mai 1848, către comandatul trupelor din Slavonia. Mayerhofer îl anunță de sosirea prințului Mihail Obrenović la Novisad și a prințului Miloš Obrenović la Agram. În numele Maiestății Sale, al locțiitorului turc și al consulului general rus, Mayerofer îl roagă pe generalul comandant al Slavoniei să-i scrie prințului să plece din Agram la Viena, ori, în caz de refuz, să îl rețină în cetatea Petrovaradin.

În finalul consistentului raport secret cu anexele sale, Ministerul c.c. de Externe elaborează nota rezumativă cu titlul „Observații zeloase la raportul consulului von Mayerhofer din 30 mai 1848 nr. 182” (Fleißige Bemerkungen zu dem Berichte des Consuls v. Mayerhofer ddo 30. Mai 1848. Z. 182.). Aici se arată că acest raport al lui Mayerhofer a fost precedat de alte opt. Primele șase au fost trimise ministrului de Externe, contele Fiquelmont, iar după demisia acestuia ultimele două au fost trimise Ministerului de Externe. În primele șase se relatează evenimentele din luna martie, legate de începuturile „mișcării cu caracter național iliro-sârbesc”, al cărei scop final ar fi, în opinia lui Mayerhofer, „după alungarea turcilor, întemeierea unui imperiu iliro-sârbesc cuprinzând și Slavonia, Croația, Bosnia, Bulgaria etc.”. Toate localitățile s-au mișcat, mai puțin Semlin și Pančevo, unde curând a fost restabilită ordinea. Ultimele două rapoarte, din 21 și 23 mai, descriu mișcările împotriva maghiarismului. Ministerul de Externe ia atitudine față de problema revenirii prinților Obrenović [6/88].

Într-un context dominat de confuzia autorităților austriece și de politica agresivă promovată de guvernul maghiar, în lunile iunie – octombrie 1848, Mayerhofer se implică, fără un ordin precis, în lupta antimaghiară, organizează populația grănicerească din Banat într-o forță de peste 30.000 oameni cu multe tunuri, a cărei comandă o preia.

În pofida „răspândirii anarhiei în toată țara, până la granița de la Orșova”, la finele lui iunie, Mayerhofer își conduce în continuare consulatul de la Belgrad și are comanda asupra cetății Semlin, așa cum arată consulul în raportul de la Semlin, din 28 iunie 1848, adresat adevăratului consilier secret și camerar, baronul von Wessenberg, ministrul Afacerilor Externe și al Casei imperiale. Manifestul împăratului Ferdinand din 10 iunie, în care s-au poruncit demiterea banului Jellačić și necondiționata subordonare a graniței militare față de guvernul ungar, a provocat cea mai mare agitație. În 23 mai, Mayerhofer i-a prezentat personal generalului Hrabovsky mijloacele de a preîntâmpina o catastrofă ori de a orienta tendințele inevitabile în avantajul monarhiei și al Casei imperiale. Dar nu a fost ascultat.

În data de 23 iunie, contele Albert Nugent a trecut pe aici, în călătoria sa de la Carlovitz la Agram. Mai scrie despre retragerea și nemulțumirea voievodului nominal Vučić din Serbia și despre adunarea populară preconizată în 11 iulie 1848 a se ține la Kragujevac. Dispozițiile guvernului ungar, de a se purcede la alegeri în granița militară pentru a se trimite deputați în Dieta ungară, au provocat o mare nemulțumire și agitație, deoarece aceste alegeri îi dezavantajează pe sârbi și pe grănicerii militari [6/89⁹].

Starea de lucruri din Serbia, în care e implicat și consulul c.c. Mayerhofer, constituie obiectul informării, pe care Ministerul austriac de Externe o trimite, de la Viena, la 1 august 1848, internunțului de la Constantinopol, contele Sürmer [1/34]. La 27 august, Mayerhofer raportează de la Belgrad, prezentându-și observațiile cu privire la evoluția situației în Sirmia și Banat [2/73].

În 4 septembrie 1848, Mayerhofer raportează de la Belgrad, din nou, Ministerului de Externe despre un posibil succes al intervenției maghiare împotriva sârbilor, care trebuie să revină din Ungaria acasă, în Banat și Sirmia. Mai afirmă că este posibilă izbucnirea unui război religios, în condițiile în care domnește anarhia. Temerea sa este alimentată de plângerile primite de Mayerhofer de la comitetul central din Carlovitz și de la locuitori din Földvár, care se referă la barbariile comise de maghiari și la profanarea bisericii ortodoxe din localitatea ultim menționată. Anexează două acte din Carlovitz. Primul, din data de 14 iulie 1848, reprezintă copia scrisorii semnate de 10 persoane și adresate de combatanții sârbi de la Földvár comitetului central sârb din Carlovitz, cu privire la profanarea de către unguri a bisericii ortodoxe din Földvár. Reclamanții arată că maghiarii nu vor să distrugă doar națiunea sârbilor, ci „atacă cu barbarie” și credința lor creștină. La 18 iulie 1848, președintele comitetului central sârb din Carlovitz îi trimite lui Mayerhofer o scrisoare în care îi prezintă în termeni duri această „dovadă de barbarie” a inamicului maghiar: „Maghiarul, inamicul nostru, nu s-a mulțumit doar să atace la lumina zilei naționalitatea și limba noastră; astăzi dărâmă și profanează ce este cel mai sacru pentru o națiune creștină, ne dezonoarează religia, ultragiază credința în Hristos, cu o barbarie și un cinism fără egal în analele istorice”. (Le Magyar, notre ennemi déloyal ne s'est pas contenté seulement d'attaquer à ciel ouvert notre nationalité et notre langue, aujourd'hui il foule aux pieds et profane ce qu'il y a de plus sacré pour une nation chrétienne – c'est notre religion qu'il deshonne, c'est la foi du Christ qu'il outrage avec une barbarie et un cynisme sans exemple dans les annales historiques) [2/65].

La 12 septembrie 1848, Ministerul de Externe îi răspunde colonelului von Mayerhofer, referindu-se la chestiunile ungaro-croate [2/72]. În aceeași zi, Ministerul de Externe transmite ministrului austriac de Război, contele Latour, raportul lui Mayerhofer din 27 august, care descrie starea de lucruri observată de el în Sirmia și Banat [2/73].

⁹ Documentul de mai sus, în transcriere și traducere, este publicat în *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, vol. VIII (26-30 iunie 1848), București, Edit. Academiei Române, 2007.

La finele lui septembrie 1848 se derulează confruntarea dintre Đorđe Stratimirović și patriarhul Rajačić. În esență, este vorba despre un conflict hegemonic, pentru putere. Generalul Stratimirović contestă autoritatea patriarhului, în vreme ce acesta acaparează încet, dar sigur, întreaga putere. Este, de asemenea, un conflict ideologic, între două tabere interne, în sânul mișcării sârbe de independență. Astfel, dacă dușmanul comun este guvernul ungar, în schimb aliații sunt diferiți. Pentru patriarh singura cale posibilă este cea loială prodinastică, prohabzburgică. Stratimirović contestă această orientare, manifestă o atitudine autonomistă mai pronunțată, dar, pe de altă parte, ulterior, în vara lui 1849, nu se dă în lături de la încheierea unei negocieri cu revoluționarii maghiari. Negocierea, însă, eșuează.

Din Carlovitz, la 18 septembrie 1848, Stratimirović se adresează lui Stanković, secretarul comitetului național. Deținem copia traducerii scrisorii din sârbește în limba germană. Stratimirović descrie succesul său în fruntea gărzii naționale – alungarea ofițerilor austrieci și dezavuarea anatemei patriarhului aruncată asupra sa. Crede că patriarhul trebuie să abdice, iar oborul (comitetul central) să se autodizolve. Stratimirović anunță cu emfază: „Începe o nouă perioadă a revoluției noastre”. În aceeași zi, de 18/30 septembrie 1848, patriarhul sârb Iosif Rajačić emite o proclamație la Carlovitz. Anunță poporul sârb că „dușmanul nostru, maghiarul” (unser Feind der Magyare) a fost înfrânt în Bacska, unde va fi definitiv distrus de trupele banului Jellačić. Din păcate, „trădarea s-a încuibat în sânul poporului!” Unealta trădării este Georg Stratimirović, care în ascuns a căzut de partea maghiarilor. Cere poporului să nu se lase ademenit de Stratimirović, ci să-l prindă și să-l aducă în fața adunării naționale, care se va întruni peste 6 zile la Carlovitz. În aceste condiții, Stratimirović bate în retragere. Câteva zile mai târziu, tot la Carlovitz, pe 22 septembrie 1848, apare proclamația lui Stratimirović către poporul sârb. Conducătorul provizoriu al poporului sârb, patriarhul Iosif, și comitetul central (oborul) au convocat pe data de 25 septembrie o adunare națională la Carlovitz. Deoarece circulă vești cum că ar exista unele neînțelegeri între Stratimirović și comitetul central, el anunță pe toată lumea că va merge la Carlovitz fiind convocat de însăși sfînția sa patriarhul. Între timp s-a rezolvat neînțelegerea avută cu comitetul central. Stratimirović își afirmă loialitatea față de patriarh și față de organele constituite ale conducerii sârbe [6/100].

Mayerhofer îl consideră pe Đorđe Stratimirović un oponent periculos, a cărui îndepărtare o socotește la fel de dezirabilă ca și pe cea a Obrenovićilor. În schimb, susține conducerea sârbă proimperială din Voivodina, avându-i în frunte pe patriarhul Rajačić și pe voievodul Šuplikać. Acesta din urmă este convocat sub arme, pe frontul din Italia, în subordinea feldmareșalului c.c. Radetzky. După revenirea general-maiorului Šuplikać la Carlovitz, la 5 octombrie 1848, Mayerhofer îi predă acestuia comanda trupelor și a problemelor administrative, lui însuși păstrându-și doar atribuțiile politice.

În 10 octombrie 1848, Mayerhofer îi scrie ministrului c.c. de Externe Wessenberg, asigurându-l că el cunoaște pe deplin atât relațiile politice din țară, cât și mijloacele de a depăși situația de criză. În primul rând, trebuie purces cu toată hotărârea împotriva maghiarismului, „devenit imposibil în aceste țări, care oricum formează minoritatea în Ungaria” (welche ohnehin die Minorität in Ungarn ist).

În aceeași zi, Mayerhofer îi trimite și contelui Latour, ministrul de Război, un raport, în care relatează că la 5 octombrie a sosit la Carlovitz mult așteptatul general c.c. von Šuplikač, care a înfrânt revolta condusă de șeful gărzii naționale Stratimirović. Acesta s-a supus în cele din urmă patriarhului Rajačić și a dat declarații de loialitate. Mayerhofer va interveni la comitetul național, pe lângă voievod și patriarh, pentru îndepărtarea definitivă a lui Stratimirović. Comanda trupelor și problemele lor administrative Mayerhofer le va preda generalului von Šuplikač, lui însuși păstrându-și doar atribuțiile politice. Maiorul Czarich a atacat și învins o unitate insurgentă maghiară, predând pe comandantul acesteia la Carlovitz. Căpitanul Mayer, curierul lui Wessenberg aflat în drum spre comandantul suprem al Banatului, a fost condus de oamenii lui Mayerhofer prin Pančevo la regimentul româno-bănățean, deoarece calea directă prin Vršac [Vârșeț] și Timișoara este înșesată de trupe naționale maghiare [6/100].

De altfel și în noiembrie, Mayerhofer continuă să fie preocupat de soarta lui Stratimirović. În raportul său din 7 noiembrie 1848, consulul c.c. din Serbia Mayerhofer îl înștiințează pe comandantul suprem al tuturor trupelor imperiale austriece, feldmaresalul Windischgrätz, în legătură cu „instigatorul naționalist sârb” Georg Stratimirović, care, angajat ca locotenent într-un regiment de cavalerie, s-a erijat în conducător militar al sârbilor, întreprinzând raiduri de pradă (Raubzüge) în fruntea unei trupe conduse de el. Chiar în momentul sosirii voievodului Šuplikač, Stratimirović a provocat o mișcare îndreptată împotriva conducerii austriece, aflându-se probabil în legătură cu partidele republicane din Viena, Pesta și Galiția. Întreprinderea lui a eșuat, dar, până acum, nici patriarhul Rajačić, nici voievodul sârb Šuplikač nu au luat vreo măsură decisivă împotriva lui. Totuși, pentru a-l înlătura, l-au trimis în misiune... tocmai la Viena. Mayerhofer îi atrage atenția lui Windischgrätz asupra acestei „persoane periculoase”. La rândul său, Windischgrätz transmite raportul lui Mayerhofer premierului Schwarzenberg, la Schönbrunn, în 16 noiembrie 1848 [9/102; Cosma, II/180].

În cursul lunii octombrie, Mayerhofer face o călătorie în Transilvania, pentru a aduce de acolo în ajutor o armată populară românească, deoarece Pančova se află în pericol. Situația militară a sârbilor, în confruntarea lor cu maghiarii, este precară; trupele sunt lipsite de echipamentul corespunzător, iar soldele sunt plătite cu mare întârziere. În cursul vizitei în Ardeal, Mayerhofer se întâlnește la Sibiu cu baronul Puchner, comandantul militar suprem al Transilvaniei [9/65; Cosma, II/169].

Consulul Mayerhofer se adresează generalului c.c. Rukawina, descriind mișcările de trupe ale insurgenților maghiari [9/63]. Din Lugoj, la 17 octombrie 1848, consulul c.c. în Serbia revine cu o scrisoare către baronul Rukawina, în care

relatează despre rezultatele întâlnirii sale cu baronul Puchner, în timpul vizitei lui Mayerhofer la Sibiu [9/64].

Consulul Mayerhofer colaborează militar și se află în legătură directă cu banul Croației, Jellačić, așa cum o dovedește corespondența cu acesta. Mai mult decât atât, Mayerhofer își subordonează acțiunile militare operațiunilor banului. Vizita în Transilvania și colaborarea cu Jellačić conturează ideea lui Mayerhofer de creare a unui front comun antimaghiar.

Astfel, de la Belgrad, la 1 noiembrie 1848, colonelul Mayerhofer îi raportează Jellačić despre evoluția evenimentelor militare din Sirmia, Banat și de la Comandamentul militar suprem din Timișoara, de la ultima sa informare din 25 octombrie 1848 încoace. Arată că a reușit să restabilească legătura poștală de la Timișoara, prin Caransebeș și Orșova la Pančevo, trimițând expediții zilnice. Îl roagă pe Jellačić să folosească și el aceeași rută, pentru a trimite informații spre Viena. Mayerhofer mai informează că țarul Rusiei, Nicolae, i-a trimis consulului general rus la Belgrad, colonelului Danilevsky, o depeșă, în care, între altele, și-a exprimat simpatia și recunoașterea față de acțiunile banului Jellačić și colaborarea lui Mayerhofer, felicitându-l pe împăratul Austriei Ferdinand că are asemenea supuși credincioși. Consulul de la Belgrad îl mai informează pe banul croat că trupele rusești din Muntenia au ajuns cu coloane mobile de două batalioane infanterie până la granița c.c., la Orșova, iar în 29 octombrie au atins Craiova. Efectivele lor reale în cele două principate numără peste 800.000 oameni bine organizați. La Belgrad și în unele tabere militare ale imperialilor austrieci a izbucnit holera, dar nu cu furie foarte mare. Mayerhofer așteaptă cu nerăbdare ordinele banului Jellačić [3/204].

La 25 decembrie 1848, de la Belgrad, Mayerhofer raportează comandantului suprem al armatei austriece, Windischgrätz, despre evoluția militară din Banat și Transilvania. Îi trimite în anexă o descriere a situației armatei austriece la Dunăre [9/65]. Anexa înfățișează o „Prezentare a organizării militare și a celorlalte raporturi ale trupei c.c. de graniță din Banat, precum și a operațiilor necesare pentru menținerea țării și alungarea armatei revoluționare ungare” (Darstellung der militärischen Aufstellung und der übrigen Verhältnisse der k.k. Gränztruppen im Banate und der zur Erhaltung des Landes und Vertreibung der ungarischen Revolutions Armee zunächst nothwendigen Operationen), în limba germană [9/66].

Raportul de la București, din 30 decembrie 1848, adresat de agentul consular Casimir von Timoni premierului austriac Felix von Schwarzenberg, informează că generalul rus Duhamel a fost înștiințat de consulul rus din Belgrad, colonelul Danilevsky, despre înfrângerea sârbilor din Voivodina și despre eforturile sale pentru a-l determina pe prințul Alexandru al Serbiei să dispună de suma de 201.000 de florini pentru a asigura solda a 4.000 de sârbi, care să le vină în ajutor fraților lor de pe malul stâng al Dunării. Și colonelul Mayerhofer, consulul c.c. de la Belgrad, s-a implicat în această acțiune, călătorind în Transilvania pentru a aduce de acolo în ajutor o armată populară românească, deoarece Pančova se află în pericol. Timoni

se teme că, datorită situației belice, poșta spre Viena, care sosește prin Sibiu, Orșova, Semlin, Agram (Zagreb), ar putea fi în scurt timp întreruptă cu totul [3/175].

Voievodul Šuplikać, moare însă subit la 27 decembrie 1848. Mayerhofer preia din nou comanda corpului, aflat atunci într-o situație de maximă slăbiciune. Într-adevăr, conform așteptărilor lui Mayerhofer, la 2 ianuarie 1849 are loc atacarea orașului Pančova de către trupele maghiare. Pančova, cu 12 mii locuitori și 40 tunuri, este un punct important pentru austrieci și sârbi. Mayerhofer contribuie decisiv la alungarea dușmanului. În 21 ianuarie 1849, Mayerhofer reușește să smulgă și Vârșeuț din mâinile armatei maghiare.

Conform unei indicații a prințului Windischgrätz către internunțitul Stürmer de la Constantinopol, transmisă prin ștafetă de către consulul c.c. din Belgrad, colonelul Mayerhofer, acesta din urmă îl roagă pe contele Stürmer să întreprindă toate demersurile necesare ca, în cazul în care rebelul Kossuth ar trece prin Turcia, să fie arestat. Instrucțiunea lui Windischgrätz către Stürmer este emisă la Buda, la 12 ianuarie 1849. Conform informațiilor confidențiale pe care le deține, comandantul militar imperial a aflat că Miklos Kossuth, însoțit de un anume individ Nagy sau Szölesy, se va refugia în Turcia. Nagy sau Szölesy este un maghiar nativ care și-a părăsit patria în urmă cu mai mulți ani, stabilindu-se în Orient, convertindu-se la islamism. În urmă cu opt ani a revenit la credința catolică, stabilindu-se la Semlin, unde a lucrat ca tâlmaci oriental. În martie anul trecut se alăturase partidei kossuthiene. Acest individ stăpânește limbile maghiară, germană, italiană, sârbă, turcă și engleză, cunoscând temeinic starea de lucruri din Imperiul otoman. Windischgrätz îl roagă pe Stürmer să ia toate măsurile necesare pentru supravegherea refugiaților politici din monarhie la Constantinopol. Kossuth, afirmă el, ca un „gingaș tată de familie” (als zärtlicher Familienvater), fie va fi însoțit în refugiu, fie va fi așteptat la locul de refugiu de soția și cei trei copii ai săi. Din Constantinopol, la 31 ianuarie 1849, Stürmer răspunde, angajându-se să facă tot ce îi stă în putință în acest sens, deși, datorită dezorganizării care domnește în sânul poliției turce, este foarte greu de exercitat un control asupra străinilor din Constantinopol. Va cere ajutorul consulului c.c. von Mihanovich din portul Smirna, care este un punct central în care trag vapoarele ce se îndreaptă spre Europa și spre alte continente [6/137].

În data de 18 ianuarie 1849, Mayerhofer îi trimite premierului austriac Schwarzenberg, de la Semlin, un raport dens. Ca șef al țării (Landes-Chef) al voievodatului sârbesc și al Banatului timișan, Mayerhofer prezintă „peisajul voievodatului sârbesc și al Banatului de Timișoara” (Landschaft der serbischen Woiwodschaft und des Temescher Banats). Raportează despre starea de fapt în Serbia din punct de vedere politic; despre agitațiile suspectului Lenoir din Iași la Belgrad; despre „influența dăunătoare” (schädliche Wirksamkeit) a consulului englez la Belgrad, precum și despre cererea pecuniară a conducerii sârbe [9/74].

Probabil tot din ianuarie 1849 datează extrasul, tipărit în limba germană în capitala imperiului de Carl Gerold și Fiul, intitulat „Privire istorico-etnografico-statistică a teritoriului administrativ al voievodatului Serbiei și al Banatului timișan” (Historisch-ethnographisch-statistischer Ueberblick des Verwaltungsgebietes Woiwodschaft Serbien und Temeser Banat). Teritoriul prezentat are o suprafață de 557 ½ mile pătrate. Se oferă o sumară descriere geografică, istorică și demografică a acestuia. În anexă se publică tabelul „Privire asupra populației din voievodatul Serbiei și Banatul de Timișoara” (Uebersicht der Bevölkerung in der Woiwodschaft Serbien und im Temeser Banat), tipărit tot la Carl Gerold și Fiul, în limba germană [9/75].

Victoriile de la Pančevo (2 ianuarie 1849) și Vârșeț (21 ianuarie) îl determină pe Mayerhofer, susținut de patriarh, să propună apărarea Timișoarei de trupe sârbe și trimiterea celor imperiale din Timișoara în Transilvania. În schimb, generalul Rukawina, membru al consiliului de război de la Timișoara, ulterior comandant militar suprem al Banatului, nu apreciază pozitiv această propunere.

La 2 februarie, din Timișoara, Mayerhofer se plânge premierului Schwarzenberg, rugându-l cu disperare să fie ascultat în legătură cu „încurcătura politică” în care a fost implicat, din cauza „comportamentului ignorant” (mißkennende Benehmen) al generalului Rukawina. Deplânge faptul că posturi atât de importante sunt încredințate unor persoane nepotrivite. Îi trimite în anexă raportul său, din aceeași zi, adresat prințului Windischgrätz, comandantul suprem al trupelor austriece, despre situația militară și politică din Banat, Serbia și Transilvania. [9/67; Cosma, II/170].

Acuzele aduse lui Rukawina se referă la faptul că generalul c.c. s-a înconjurat, prin consiliul său de război de la Timișoara, de oameni nepotriiviți, „exclusiv de coloratură maghiară” (durchaus magyarischer Färbung) [9/113; Cosma, II/183].

De altfel, chiar comandantul suprem al tuturor forțelor armate austriece, feldmareșalul prinț Alfred von Windischgrätz menționează într-o informare către Schwarzenberg, dată la Buda, în cartierul general, la 24 martie 1849, tensiunea existentă între comandantul militar al Banatului, Rukawina, și patriarhul sârb Rajačić. Anexează rapoarte ale ambilor conducători, Rukawina și Rajačić, în care se reflectă animozitatea accentuată [9/121].

Astfel se explică și atitudinea lui Mayerhofer, ca susținător al patriarhului ortodox sârb, de respingere a generalului c.c. Rukawina.

Din Timișoara, la 7 februarie 1849, generalul Rukawina, membru al consiliului de război de la Timișoara, îi scrie generalului Puchner, comandantul suprem al Ardealului. Îi anexează, în copie, scrisoarea trimisă feldmareșalului Windischgrätz, pentru a-i aduce la cunoștință demersurile întreprinse în sensul trimiterii de trupe c.c. din Banat în Transilvania. Scrisoarea, din aceeași zi, 7 februarie 1849, a generalului Rukawina către prințul Windischgrätz, raportează că trupele comandate de generalul Kuzman Teodorović au o stare de spirit bună,

dar ele nu înaintează niciun pas dincolo de Arad. Astfel se năruie speranțele sale privind „trimiterea de ajutor către Transilvania”. Propunerea făcută de patriarhul sârb Rajačić și de colonelul Mayerhofer, de a apăra Timișoara prin trupe sârbe și de a trimite pe cele din Timișoara în Transilvania, nu i se pare bună, deoarece crede că sârbii nu vor mai ceda cetatea în favoarea imperialilor. Lui Rukawina i s-au pus la dispoziție încă 4 companii cu un total de 300 oameni. În Aradul Vechi există 8.000 soldați, în Aradul Nou 6.000 oameni. Îl anunță că feldmareșalul Gläser va conduce la Arad un atac împotriva dușmanului maghiar.

Din Aradul Nou, o zi mai târziu, la 8 februarie 1849, feldmareșalul c.c. Gläser se adresează către consiliul de război din Timișoara. Descrie bătălia de la Aradul Nou, care a avut loc în aceeași zi. A durat 7 ore, desfășurându-se pe gheața Mureșului. Dușmanul, cu 3.000 de infanteriști, a venit de la Szerlak și Aradul Vechi. Gläser a intrat în luptă cu două batalioane de grăniceri din Petrovaradin, un batalion Leiningen, un batalion din regimentul iliro-bănățean. Pierderi s-au înregistrat de ambele părți. Gläser a reușit să captureze 15 tunuri, luând 40 de prizonieri [4/80].

Banatul timișan se află, în această perioadă, la confluența unor interese divergente, fiind disputat de mai multe tabere: imperialii austrieci, sârbii și maghiarii. Formal, autoritatea militară este exercitată asupra Banatului de către consiliul permanent de război, format încă din octombrie 1848. Acest consiliu a decretat starea de asediu și a preluat conducerea militară și civilă în zonă. Ca autoritate civilă s-a constituit un comitet central de conducere în Banat (Central-Regierungs Comitée für Banat), avându-i în frunte, ca președinți, pe comitele comitatului Timiș, baronul Ludwig von Ambrozy, și pe episcopul de Timișoara, Panteleimon Živković. Evident, autoritățile imperiale sunt contestate de celelalte forțe combatante.

Ambrozy, deținând încă funcția de comite de Timiș, se adresează din Timișoara, la 14 februarie 1849, feldmareșalului Windischgrätz, comandantul suprem al armatei c.c. Își declară loialitatea față de Casa de Habsburg; în schimb, denunță uneltirile și instigările sârbilor de a-și crea un voievodat în care ar locui 180 mii sârbi sau iliri, 200 mii de germani, 600 mii de români și 80 mii de unguri [9/112].

Raportul lui Ludwig von Ambrozy este înaintat prințului Schwarzenberg de către Windischgrätz, din cartierul general de la Buda, în 23 februarie 1849. Din raportul consilierului aulic și camerarului Ambrozy, „om stimat de toată lumea și loial în cuget”, conform exprimării lui Windischgrätz, rezultă excesele și instigațiile sârbilor [9/111].

În aceeași zi, la 23 februarie, de la cartierul general Buda, comandantul Windischgrätz îi trimite premierului austriac încă un raport, al șefului administrației civile din Ungaria, von Szögény, cu privire la situația din Banat, raport care conține unele noutăți liniștitoare. Sârbii le vor crea, și în continuare, austriecilor unele probleme, deoarece vor să extindă voievodatul și asupra

comitatului Zombor, punând sechestru pe o parte din proprietățile camerale. Extrasul din raportul lui Ladislaus von Szögény către fedmareșalul von Windischgrätz, dat la Buda, pe 14 februarie 1849, în limba germană, arată că Banatul timișan e compus din trei comitate: Timiș, Caraș și Torontal, având o populație de 800 mii de suflete, din care 425 mii de români, 150 mii de germani, 50 mii de unguri, 175 mii de sârbi (Raitzer) și alți slavi, pe o suprafață de 356 mile pătrate. Din punct de vedere istoric, Banatul a fost habsburgic înainte și după ocupația otomană. Sub Maria Theresia și Iosif al II-lea a fost organizat militar, acordându-i-se multe privilegii (1771, 1790). Din punct de vedere juridic, Banatul este integrat Ungariei. Szögény nu poate judeca dacă intenția de desprindere a Banatului de Ungaria este bună sau nu, având în vedere că sârbii doresc să-și organizeze aici voievodatul. Este clar că lanțul muntos dintre Caraș și Transilvania, ca o graniță naturală, face imposibilă integrarea Banatului în Transilvania. Banatul însă e locuit de 300 mii de catolici, ceea ce îl confirmă ca fiind o provincie profund austriacă. Ar fi de deplâns subordonarea elementului majoritar germano-maghiar-catolic elementului minoritar ortodox sârb, susține șeful administrației civile din Ungaria. De aceea, îi cere lui Windischgrätz să intervină pentru menținerea limbii maghiare ca limbă oficială a Banatului [9/110].

La Olmütz, în 7 martie 1849, prințul Schwarzenberg îi înapoiază cu mulțumiri prințului Windischgrätz cele două scrisori ale sale din 23 februarie 1849. Schwarzenberg afirmă că a luat cunoștință „cu bucurie” [?] de rapoartele șefului administrației civile din Ungaria, von Szögényi, și al consilierului aulic, baronul von Ambrózy [9/109].

Din porunca comandantului militar suprem al Banatului, feldmareșalul baron Rukawina, Anton Szabó, înainte de revoluție prim-vicecomite al comitatului Timiș, întocmește la Pesta, în 17 martie 1849, memoriul intitulat „Pro Memoria”, adresat în limba germană feldmareșalului prinț Alfred von Windischgrätz. Szabó face o retrospectivă a războiului civil și a situației actuale din Banat, în lunile ianuarie – martie 1849. Citează statistica lui Fényes Elek din 1846, conform căreia demografia graniței era următoarea: în regimentul germano-bănățean de graniță trăiau 110 mii suflete, din care numai 50 mii de sârbi; regimentul iliro-bănățean cuprindea 61 mii suflete din care sârbi 61 mii; în regimentul româno-bănățean de graniță trăiau 80 mii suflete, din care 14 mii sârbi. Szabó crede că este însă imposibil să se aloce sârbilor, ca teritoriu al voievodatului lor, întregul Banat și granița militară, unde, la o populație totală de 1,2 milioane locuitori, trăiesc doar 200 mii de sârbi! [9/116]

Tot de la cartierul său general din Buda, la 29 martie 1849, feldmareșalul prinț Windischgrätz trimite premierului Schwarzenberg memoriul fostului vicecomite al comitatului Timiș, Anton von Szabó, cu privire la mișcarea sârbilor și la situația din dietă [9/115].

Cu câteva zile înainte, la 21 martie, Windischgrätz îi mai trimisese prințului Felix von Schwarzenberg un raport, în care arăta că Anton von Csergeő, născut în

comitatul Bratislava, asesor administrativ la administrația camerală din Timiș, a fost trimis de administrația comitatului Timiș la Buda, pentru a informa asupra situației din administrația camerală. Întrucât Csergeő are o experiență de 14 ani în Banat, din care 12 ani a lucrat ca funcționar fiscal cameral în comitatul Torontal, va fi trimis de Windischgrätz la Viena, cu însărcinarea de a-i transmite oral prințului Schwarzenberg informații privind raporturile din Banat [9/117].

În aceleași zile, din Viena, la 22 martie, premierul Schwarzenberg îi scrie feldmareșalului Windischgrätz. Generalul de artilerie von Welden i-a comunicat lui Schwarzenberg, în scrisoarea din 8 martie 1849, despre anchetarea spionului maghiar Pichler, prins de sârbi la Semlin. Actele anchetei îi sunt returnate lui Windischgrätz. Din aceste acte rezultă că, de fapt, consulul francez din Belgrad a acționat în acord cu insurecției maghiari [9/118]. Schwarzenberg îi răspunde lui Welden, tot în 22 martie, referindu-se la anchetarea spionului maghiar Pichler [9/119], Schwarzenberg are cunoștință și de actul emis la Semlin, încă pe 14 ianuarie 1849, când agenția supremă (Ober Agentie) din Semlin trimite o corespondență de serviciu adresată direcțiunii primei societăți private c.c. de navigație cu aburi pe Dunăre (erste k.k. priv. Donau-Dampfschiffahrtsgesellschaft), în care relatează despre prinderea spionului Pickler [9/120].

Preocupare pentru soarta Banatului timișan și pentru organizarea sa aparte o reflectă și alte documente. Astfel, din cartierul general de la Buda, la 20 martie 1849, feldmareșalul prinț Windischgrätz se adresează către premierul Schwarzenberg. Pe zi ce trece devine tot mai necesară o mai clară organizare a Banatului. Comandantul militar suprem al Banatului, Rukawina, și patriarhul Rajačić se acuză reciproc. Comitetul de război din jurul comandantului suprem se compune din oameni stimați, însă „exclusiv de coloratură maghiară” (durchaus magyarischer Färbung), iar influența lor prea mare exercitată asupra baronului Rukawina e cauza principală a tuturor frecușurilor. Acest comitet de război ar trebui subordonat mai curând unei administrații civile, pentru a se putea astfel pune capăt și exceselor sârbe. E necesară numirea imediată a unor comisari regești în cele trei comitate bănățene și a unui comandant al districtului militar. Rukawina îl propune pentru postul de comisar regesc pe consilierul aulic Ludwig von Ambrózy. Windischgrätz s-a sfătuit cu banul Croației asupra persoanei lui Ambrózy, iar Jellačić îl preferă pe fostul comite suprem al comitatului Bács, Joseph von Rudics, care ar avea avantajul că nu ar deștepta neîncrederea sârbilor. Windischgrätz însuși l-ar propune pe Rudics doar în calitate de comisar regesc în Timiș și Torontal, iar în Caraș, locuit în majoritate de români, l-ar numi pe fostul deputat dietal Petru de Mocioni (Mocsony), deoarece Mocioni are o mare influență asupra populației românești. Ca și comandant militar districtual îl propune pe colonelul Mayerhofer, care „cu mici excepții se bucură de încrederea generală a tuturor partidelor”, numai că acesta ar trebui promovat ca general maior. Ludwig de Ambrózy ar putea fi numit șef al administrației camerale din Banat, întrucât beneficiază de experiență în domeniu. Feldmareșalul îl roagă pe Schwarzenberg să-i comunice cât mai repede opiniile sale în această problemă [9/113].

În răspunsul său de la Olmütz, din 28 martie 1849, prințul Schwarzenberg îi mulțumește feldmareșalului Windischgrätz pentru cele două anexe din 20 martie și i le returnează. Propunerile lui Windischgrätz vor fi discutate de împăratul Franz Joseph [9/114].

Comandantul suprem al forțelor armate austriece în Ungaria, feldmareșalul Alfred Candid Ferdinand von Windischgrätz, nu are un renume prea bun în rândul istoriografiei săsești și românești, probabil nici în sânul celei sârbești. Eugen von Friedenfels îl acuză pe Windischgrätz de „administrație veche conservatoare” la Buda (die unter Fürst Windischgrätz in Ofen waltende altkonservative Administration), deoarece, ignorând evenimentele și promisiunile acordate sârbilor și croaților de către împărat, comandantul trimite spre Croația indicații greșite în limba maghiară, ba mai plătește soldele trupelor c.c. cu bancnote kossuthiene, în pofida interzicerii acestora de către Consiliul austriac de miniștri, iar prin alte asemenea măsuri stârnește nemulțumirea acerbă a sârbilor¹⁰. Aceleași observații le notează și George Bariț, adăugând: „Văzând toți fruntașii poporului sârbesc acele cochetații și jucării [jocuri] ale lui Windischgrätz cu magnații Ungariei din partida conservativă, a urmat prea firește ca să se deștepte prepusuri [suspiciuni] și frica de trădare în sufletele lor și să nu voiască nici trupele lor naționale a se mișca din Seghedin”¹¹. Anume, Windischgrätz dăduse ordin la doi generali, lui Kuzman Teodorović și lui Gläser, să plece cu unitatea lor de la Szeged spre Deva, împotriva lui Bem. În ziua plecării, însă, corpul refuză să dea ascultare ordinului, temându-se de trădarea lui Windischgrätz, care ar intenționa, de fapt, să îndepărteze trupele sârbe de conaționali lor, pentru a-i lăsa apoi pe aceștia fără apărare pe mâna ungarilor. Datorită acestui refuz, generalul Puchner, comandantul suprem al Transilvaniei, nu primește ajutor și pierde în fața lui Bem bătălia de la Simeria, din 9 februarie 1849.

Între timp, Mayerhofer face o călătorie în capitala Imperiului. Aflat la Viena, la 12 martie 1849, Mayerhofer redactează un raport către premierul Felix von Schwarzenberg, înfățișându-i cererile și pretențiile locuitorilor din teritoriul voievodatului sârb. Este o prezentare generală geografică, socială, politică a teritoriului [9/72]. La 15 martie, Mayerhofer înaintează un nou raport, în care prezintă cererile națiunii sârbe și situația din Banat. Apoi descrie situația militară din Transilvania și desfășurarea insurecției maghiare [9/68]

La 16 martie 1849, colonelul Mayerhofer participă la ședința de la Viena a Consiliului de miniștri. La aceasta sunt prezenți primul ministru Schwarzenberg, ministrul de interne Stadion, ministrul de Finanțe Krauss, ministrul Justiției Bach, ministrul Comerțului Bruck, ministrul Agriculturii Thinnfeld, ministrul Kulmer.

¹⁰ Eugen von Friedenfels, *Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert*, ed. Wilhelm Braumüller, Partea a II-a: 1848-1858, Viena, 1877, p. 108.

¹¹ George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă*, vol. II, ediția a II-a, îngrijire, note, comentarii și indice Ștefan Pascu și Florin Salvan, cuvânt înainte și studiu introductiv de Ștefan Pascu, Brașov, Inspectoratul pentru Cultură al județului Brașov, 1994, p. 449.

Din cele 4 puncte ale ordinii de zi, la punctul 1 consulul c.c. în Serbia, colonelul Mayerhofer, prezintă memoriul cu privire la cererile națiunii sârbești: administrație politică proprie, teritoriu propriu, menținerea propriei naționalități sub oblăduirea unui patriarh și a unui voievod. La punctul 2, același Mayerhofer aduce în dezbatere așa-numitele asignate (Assignaten), respectiv, bancnotele sârbești de hârtie, introduse în circulație de patriarhul Rajačić în octombrie și noiembrie 1848, pentru a plăti soldele trupelor. Deoarece salariile militarilor au fost ulterior plătite, asignatele vor fi încasate de casierii și retrase din circulație [7/57].

La 26 martie 1849, Mayerhofer este promovată general maior, pentru victoria de la Pančova. La 28 martie 1849, Mayerhofer se află deja la Buda, în drumul său înapoi spre Serbia [9/114].

În referatul prezentat de feldmareșalul Windischgrätz, comandantul suprem al armatei c.c., în ședința Consiliului de miniștri din 30 martie 1849, se propune organizarea civilă și militară a Serbiei, prin numirea colonelului Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl în calitate comandant militar și a patriarhului Rajačić – comisar al administrației civile. Împăratul aprobă referatul lui Windischgrätz în 2 aprilie, la Olmütz. Aceeași dată și aceeași adresă le poartă și două scrisori ale împăratului către patriarh. La Olmütz, pe 2 aprilie 1849, prima scrisoare de mână a împăratului îl anunță pe patriarh despre numirea colonelului Mayerhofer în funcția de comandant militar de district în Sirmia, Bács și Banat, aflat în nemijlocita subordine a comandantului suprem al armatei imperiale, prințul Windischgrätz. A doua scrisoare de mână, tot către patriarhul Rajačić, îl anunță despre numirea sa ca și comisar împuternicit special al administrației civile a districtului provizoriu al comitatelor Sirmia, Bács-Bodrog, Torontal, precum și Vârșet și Timiș [7/2].

Mayerhofer luptă până la sfârșitul războiului din 1849, ca general de brigadă în armata de sud, comandată de banul Jellačić.

Continuă să trimită spre înaltele foruri de la Viena rapoartele sale. Din capitala Imperiului, la 9 aprilie 1849, ministrul de Război Cordon îi comunică primului ministru Schwarzenberg veștile primite de la feldmareșalul prinț Windischgrätz, relative la situația militară din Banat și la chestiunea sârbă, înfățișată guvernului austriac de către general-maior von Mayerhofer [9/70]. Din Semlin, la 9 mai 1849, general-maior von Mayerhofer se adresează către premierul Schwarzenberg, raportându-i despre situația militară și politică din Banatul sârbesc [9/71].

Mayerhofer intră în conflict cu Maina, comandantul trupelor c.c. și al cvartirului din Semlin, cerând demiterea acestuia, în iunie 1849. Protocolul Consiliului austriac de miniștri de la Viena, din 22 iunie 1849, dezbate, la punctul 14 al ordinii de zi, conflictul dintre consulul Mayerhofer și comandantul trupelor imperiale și al cvartirului din Semlin, pe nume Maina. Mayerhofer cere hotărât demiterea lui Maina din acest post vital, iar ministrul de Interne propune transferarea sa [1/48]. De altfel, generalul maior Maina va fi pensionat și înlocuit cu feldmareșalul-locotenent von Dehlen, așa cum se consemnează în protocolul ședinței Consiliului de miniștri din 18 iulie 1849 [1/49].

Protocolul ședinței Consiliului de miniștri, de la Viena din 6 iulie 1849, la care sunt prezenți primul ministru Schwarzenberg, ministrul de Finanțe Krauss, ministrul Justiției Bach, ministrul de Război contele von Gyulai, ministrul Kulmer, consemnează la punctele 6 și 7 din cele 9 puncte ale ordinii de zi, discuția referitoare la reorganizarea administrației publice în voievodatul Serbiei. Se propun măsuri pentru restrângerea sferei de influență a patriarhului Rajačić, în calitatea lui de comisar suprem al țării, a banului Jellačić, a generalului Rukawina și a generalului maior Mayerhofer, fără a se atenta, deocamdată, la existența Voivodinei. Se va cere banului să-i numească imediat la conducerea districtului militar, ce urmează a fi creat, pe Mayerhofer – comandant și pe comisarul gubernial von Fluck – comisar suprem. Concomitent, Rajačić să fie chemat la Viena, pentru a putea fi îndepărtat din funcția deținută până acum, fără a se isca tulburări în țară [7/78].

Trei zile mai târziu, protocolul ședinței Consiliului de miniștri, de la Viena, din 9 iulie 1849, se referă tot la organizarea teritoriului sud-slav. Consiliul de miniștri se adresează împăratului Franz Joseph, prezentând scrisoarea banului Jellačić din 29 iunie 1849, din care rezultă că împrejurările impun reorganizarea districtului militar nr. 7, denumit provizoriu în biletul de mână din 2 aprilie 1849, Voivodina sârbească. În acest raport, trimis din Cartierul general de la Sove, în 29 iunie 1849, banul îi face împăratului, propunerile expuse de Consiliul de miniștri în ședința din 9 iulie 1849. Jellačić consideră că acest întins teritoriu al Voivodinei sârbești, format din Banat (comitatele Timiș, Torontal, Caraș/Krasso), Sirmia, comitatul Bacs, granița militară, inclusiv zona regimentului de la Petrovaradin și a batalionului csaikist, teritoriu aflat momentan sub conducerea patriarhului Rajačić în calitate de comisar imperial civil, și a generalului maior Mayerhofer, comisar militar, trebuie defalcat, pentru a fi mai bine organizat și administrat. Astfel, zona provincială să treacă sub comanda comandantului suprem din Ungaria, baronul Haynau, și a comisarului civil Geringer. În schimb, granița militară să fie organizată într-un nou district militar, sub comanda nemijlocită a banului Jellačić, asistat de Mayerhofer. Consiliul de miniștri îi propune împăratului această nouă organizare, cu mențiunea suspendării patriarhului Rajačić din funcția de comisar civil și a convocării lui la Viena. Concomitent, se propune trimiterea într-o misiune specială a consilierului gubernial von Fluck, bun cunoscător al situației din Dalmația, care i se va alătura și va susține activitatea comisarului militar Mayerhofer.

Dată la Schönbrunn, în 11 iulie 1849, scrisoarea împăratului Franz Joseph către baronul Haynau îl însărcinează pe acesta cu preluarea comandei militare supreme asupra zonei provinciale a Serbiei. Tot la Schönbrunn, pe 11 iulie 1849, împăratul îi scrie și banului Jellačić, confirmându-i propunerile de organizare făcute. A treia scrisoare a împăratului, de la Schönbrunn, 11 iulie 1849, este adresată patriarhului sârb. Îl convoacă la Viena, pentru a-i oferi consiliere în problemele privitoare la viitoarea organizare a teritoriului slavilor de sud [5/62].

Abia în ședința din 9 octombrie 1849, Consiliul austriac de miniștri dezbate și decide numirea în postul de comandant militar de district în Timișoara a generalului maior Mayerhofer [7/97].

Nota din 31 iulie 1849 a premierului austriac Schwarzenberg către trimisul Porții la Viena, Musurus, deplânge simpatiile nutrite de pașa de la Belgrad față de insurgenții maghiari, așa cum rezultă dintr-un raport al generalului Mayerhofer din Semlin. De la Viena, în 5 august 1849, Musurus oferă răspuns la nota lui Schwarzenberg de mai sus. Musurus va transmite, cu primul curier, guvernului său o plângere [6/174].

Un nou raport al general-maiorului Mayerhofer către primul ministru c.c. Schwarzenberg, de la Semlin, din 22 august 1849, îl informează pe acesta că, în data de 20 august, „agitatorul Kossuth și încă șase șefi ai rebelilor săi” au trecut prin Orșova pe insula Ada-Kaleh, punându-se sub protecția guvernului otoman. Relatează despre situația militară din Pančevo, Belgrad [9/73].

Extrem de sugestiv pentru situația încordată și confuză din Banat, în toamna lui 1848 și în cursul anului următor, este un anume document de la Viena, din 13 octombrie 1849, păstrat în *Fondul 1848* al Institutului de Istorie „George Barițiu”. Într-un tablou sintetic, comisarul guvernului c.c. din fișpanatul Caraș, Achille Deschan, alcătuiește o „Concisă descriere a afacerilor Banatului în general și a comitatului Caraș în special, începând din 2 octombrie 1848 și până în prezent” (*Gedrängte Beschreibung der Angelegenheiten des Banat's im allgemeinen und des Krassoer Comitatus insbesondere vom 26. October 1848 bis zur gegenwärtigen Zeit*), pe 7 file, în limba germană.

După primirea manifestului imperial din 3 octombrie 1848, la propunerea contelui Leiningen, colonel în regimentul de infanterie omonim, comandantul cetății Timișoara, sprijinit de ofițerii regimentului Zsivkovits, aflați pe atunci sub comanda supremă a generalului baron Piret, s-a alcătuit un consiliu permanent de război, care a decretat starea de asediu și a preluat conducerea militară și civilă în zonă. Achille Deschan a fost însărcinat de contele Leiningen să formeze o autoritate civilă, pe care acesta nu a precupețit niciun efort de a o organiza, ca și comitetul central de conducere în Banat (*Central-Regierungs Comitée für Banat*). Conducerea comitetului a fost preluată de comitele comitatului Timiș, baronul Ludwig von Ambrozy, și de episcopul sârb de Timișoara, Pateleimon Živković, ca președinți. Deschan a fost numit comisar c.c. politic plenipotențiar în Banat, iar la 26 octombrie 1848 a fost trimis în fruntea unui corp la Lugoj, sediul comitatului Caraș și „cheia Transilvaniei și a graniței militare românești”. La apropierea sa de Lugoj, trupele honvezilor conduse de maiorul von Fischer au părăsit orașul, împreună cu garda națională maghiară, retrăgându-se la Bocșan. Deschan a prezentat autorităților comitatense, în rândul cărora se număra și comandantul de corp, locotenent-colonelul d'Antoine, conținutul preînaltului manifest din 3 octombrie, după care vicecomiții de Caraș, consilierul regesc von Jakabfy și domnul von Makay, au demisionat. Jakabfy sustrăsese, cu câteva zile în urmă,

banii din casa de război; împreună cu ginerele său, casierul general Orbok, el a reușit să fugă la Pesta, unde s-a pus la dispoziția lui Kossuth. După intrarea prințului von Windischgrätz în Pesta, lui Jakabfy i s-a deschis o anchetă, care însă nu a fost finalizată. Achille Deschan l-a rugat pe fostul administrator comitatens Andreas von Kiss să păstreze, în continuare, conducerea comitatului Caraș, dar acesta a refuzat.

În condițiile în care inamicul superior numeric era foarte aproape de Lugoj, Deschan a reușit să împiedice „izbucnirea anarhiei țărănești”, să întrețină gratuit armata și să mențină liniștea în comitat, cu ajutorul unui batalion regulat de 800 de oameni, cărora li s-au adăugat mai târziu încă 500. De asemenea, a desfășurat recrutarea, coordonată de domnii Milenkovits și Petrovits. În 25 decembrie 1848 s-a reușit eliberarea Bocșei de trupele conduse de general maiorul baron Wernher, după o luptă sângeroasă. În aceeași zi, Reșița a fost ocupată de grăniceri. Opt zile mai târziu a fost eliberată și Oravița, astfel că întreaga regiune minieră bănățeană a fost adusă sub comanda consiliului de război. Lui Deschan i-au revenit organizarea și direcțiunea minelor din Banat. Aceasta în condițiile în care consilierul camerar von Gränzenstein, susținut de cea mai mare parte a funcționarilor oficiului montanistic, a pus pe picioare un „consiliu formal de război” al rebelilor, pentru „apărarea orașelor miniere”. Austriecii au reușit să mențină minele în stare de funcționare, cu ajutorul neprecupețit al contabilului Pruszkay și al administratorului Arnold Hoffmann, și printr-un împrumut de 25.000 florini m.c. de la capitaliștii orăvițeni. Deschan a raportat toate acestea consiliului c.c. de război, care, la rândul său, a trimis în februarie 1849 un raport Ministerului c.c. de Război.

În acest timp, din Vârșeț au fost alungați rebelii, iar cea mai mare parte a comitatului Torontal a fost ocupată de corpul sârb și organizată, cu o conducere proprie, sub președinția patriarhului sârb Rajačić și sub comanda militară a generalului Teodorović și a colonelului Mayerhofer. Astfel că sub jurisdicția consiliului bănățean de război au rămas doar comitatul Caraș, patru districte din comitatul Timiș și un district și jumătate din comitatul Torontal. Achille Deschan s-a aflat în fruntea consiliului bănățean de război până la 17 aprilie, în aceeași perioadă Ambrozy asigurând administrația regiunii.

Brusc, la 17 aprilie 1849, trupele rebele au ocupat Carașul. Funcționarii austrieci au fost declarați proscriși și trădători de patrie, iar bunurile lor au fost confiscate. Ei s-au refugiat în parte la Timișoara, în parte în localități mai depărtate. „Geniul eroic al excelenței sale” comandantul suprem, baronul Julius von Haynau, a salvat, aproape patru luni mai târziu, cetatea Timișoara. Haynau l-a numit pe baronul Ambrozy comisar suprem în districtul Timiș, iar pe Deschan comisar gubernial în Caraș. Aici domnea anarhia și bătea vântul în casieriile golite de „republicanii” rebeli, care între timp reușiseră să recruteze circa 8.000 de oameni.

Fostul administrator Andreas Kiss s-a numărat printre trădătorii cauzei austriece. Deschan a numit noi funcționari în administrația Carașului, fideli Casei de Habsburg. Descrierea lui Achille Deschan nu omite a sublinia meritele proprii ale personajului, în apărarea cauzei imperiale în timpul revoluției din Banat [9/95].

În ciuda eșecului consfătuirilor prealabile cu patriarhul sârb, baronul Geringer și Mayerhofer, guvernul austriac de la Viena adoptă măsurile definitive cu privire la principiile de constituire a voievodatului Serbiei. În ședința Consiliului de miniștri din 30 octombrie 1849, ministrul de Interne Alexander von Bach propune organizarea „voievodatului Serbiei austriece și a Banatului”, care să cuprindă Bacska și Banatul și să fie organizat ca țară de coroană de sine stătătoare [7/100].

Cu data de 1 noiembrie 1849 intră în vigoare noua împărțire militară, în urma căreia Mayerhofer devine comandantul districtului militar al Timișoarei.

La 17 noiembrie 1849, ministrul c.c. de Interne Alexander von Bach face, în cadrul Consiliului de miniștri, propunerea numirii unui șef provizoriu de țară și a unui comisar ministerial în voievodatul Serbiei și în Banatul Timișoarei. Ministrul atrage atenția că aceste funcții ar fi bine să fie ocupate de persoane apartinice, care să nu aparțină națiunii sârbe, dar care să beneficieze de credit în sânul acesteia. În funcția de șef de țară (Landeschef) este propus consulul c.c. de până atunci la Belgrad, Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, iar în cea de comisar ministerial civil Eduard Griez von Ronsé. Generalul maior Mayerhofer este cunoscut prin activitatea sa susținută și loială față de Casa imperială, iar Griez are renume de bun cunoscător al specificităților Dalmației, conducând cu succes negocierile dintre austrieci și vlădica din Montenegro. La Schönbrunn, pe 18 noiembrie 1849, împăratul Franz Joseph aprobă aceste numiri. Din Viena, la 18 decembrie 1849, ministrul Bach îl anunță pe generalul de artilerie von Haynau despre numirile lui Mayerhofer și Griez [5/86].

Așadar, în 18 decembrie 1849, împăratul Franz Joseph aprobă numirea lui Mayerhofer ca șef provizoriu (provisorischer Landeschef) al Voivodinei și Banatului. Funcția o deține până la 16 august 1851, dată la care are loc înlocuirea sa prin feldmareșalul Coronini.

Încă din anul 1850, Mayerhofer este ridicat la rangul de baron, cu predicatul von Grünbühl.

În 1854 i se încredințează o misiune la Berlin.

La 1856 iese la pensie cu gradul de feldmareșal locotenent. Își dedică, în continuare, viața unor misiuni bisericești, ca membru și prefect al Congregației mariane (o asociație laică a ordinului iezuit) din Viena.

Obține numeroase ordine, printre care Coroana de fier cl. II, Crucea cavalească a Ordinului Maria Theresia. Moare după 1867.

Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl, the Austrian Consul in Belgrade, and the Serbian Revolution of 1848

Abstract

As a continuation of the author's investigations of the Austrian diplomacy during the 1848 revolution in the Danubian principalities under Ottoman suzerainty, Wallachia and Moldavia, published in the previous issues of the "Anuarul Institutului de Istorie Cluj", the present study exploits 61 documents of the 1848 Fund housed by the History Institute "George Barițiu" from Cluj-Napoca, regarding Austria's consulate in Serbia. The paper debates the following topics: the territorial organization and the political status of Serbia, Vojvodina, Banat before the revolution; the development of the main events in Serbia in 1848 and 1849; the biography of the Austrian consul in Belgrade, Ferdinand Mayerhofer von Grünbühl; the consul's activity and role in the Serbian 1848 revolution.

